

DEKLARACJA PROGRAMOWO -STRATEGICZNA

IV WIELKIEGO KONGRESU

UNIWERSYTETÓW TRZECIEGO WIEKU

PAKT NA RZECZ SENIORÓW

2025

*Projekt przekazany do szerokich konsultacji społecznych w
dniu 30 października 2024 r.*

Warszawa, 19 maja 2025 r.

PREAMBUŁA

Uchwałą nr... z dnia.....2025 roku (w *procedowaniu*) Senat RP dał wyraz uznania dla 50.letniego dorobku ruchu UTW, podkreślając jego niekwestionowany wkład w szeroko pojęty dobrostan i bezpieczeństwo osób starszych, rozwój polityki senioralnej w Polsce, podtrzymywanie kontaktów z Polonią, kultywowanie tradycji, nauki i polskiej kultury.

Środowisko Uniwersytetów Trzeciego Wieku akredytowanych na IV Wielki Kongres UTW z wielką satysfakcją odbiera ten akt prawny jako dowód uznania dla ogromu społecznej pracy jego liderów i członków.

Pakt na Rzecz Seniorów 2025 (zwany dalej **PAKTEM**), przyjęty przez aklamację w obecności przedstawicieli najwyższych władz państwowych i przy ich aprobacie, **jest dokumentem programowo - strategicznym dla środowiska UTW oraz swoistą umową społeczną zawierającą rekomendacje i wnioski pod adresem organów władzy publicznej.**

Potwierdza rangę i misję, jaką te organizacje realizują, wkład w promowanie profilaktyki i promocji zdrowia i aktywności edukacyjnej, intelektualnej, fizycznej i artystycznej osób starszych oraz podkreśla ich pozycję w społeczeństwie, w środowisku lokalnym i w rodzinie.

Patronaty honorowe nad IV Wielkim Kongresem UTW ze strony Prezesa Rady Ministrów, (*w procedowaniu*) Marszałka Senatu RP, Marszałka woj. mazowieckiego, Prezydenta m.st. Warszawy. Parlamentarnego Zespołu ds. UTW są wyrazem uznania i podkreśleniem rangi tego ruchu.

Głównym przesłaniem niniejszego PAKTU jest teza:

Polityka senioralna musi być realizowana w sposób ciągły, spójny, ponad podziałami, w długiej perspektywie czasowej oraz w odniesieniu do szeroko zdefiniowanych i ustawicznie uaktualnianych potrzeb i celów.

W okresie 50 - letniego funkcjonowania Uniwersytetów Trzeciego Wieku w Polsce nastąpił nienotowany w innych obszarach życia społecznego wzrost instytucjonalny, programowy i jakościowy tych organizacji senioralnych.

Funkcjonuje w Polsce już ok. 700 UTW.

Różnorodność form organizacyjno - prawnych i niezwykle szeroka oferta programowa, innowacyjne rozwiązania i formy działania oraz niezwykle rozbudowany ruch artystyczny składa się na unikatowy, służący zdrowiu i aktywności społecznej seniorów,

„polski model funkcjonowania UTW”.

Realizowany jest także za granicą w polonijnych Uniwersytetach Trzeciego Wieku, podtrzymujących kontakty z ojczyzną, krzewiących kulturę i język polski wśród Polaków, których losy historii pozostawiły poza granicami Polski.

Wszystkie najważniejsze wydarzenia polityki senioralnej ostatnich 20 lat miały miejsce z inspiracji lub przy bardzo wydatnym zaangażowaniu liderów UTW.

UTW stały się tym samym nie tylko niezwykle ważnymi, bezpiecznymi miejscami dla seniorów, zastępującymi często rodziny, ale też cenionymi partnerami rządu, samorządu terytorialnego w kreowaniu polityki senioralnej.

Liderzy UTW są członkami rad seniorów wszystkich szczebli, twórcami i najaktywniejszymi delegatami Obywatelskiego Parlamentu Seniorów, członkami Rady ds. Polityki Senioralnej, redaktorami pism senioralnych, ambasadorami aktywności senioralnej, a nawet doradcami sejmowej Komisji Polityki Senioralnej.

Uniwersytety Trzeciego Wieku kształtują postawy seniorów, wytyczają strategię UTW, inspirują rozwój polityki senioralnej w Polsce.

Przyczyniają się także do rozwijania świadomości władz i społeczeństwa co do roli polityk publicznych oraz postaw i zachowań ludzi na wcześniejszych etapach życia, dla zwiększania szans na zdrową, aktywną i twórczą starość.

Uniwersytety Trzeciego Wieku wnoszą istotny wkład do realizacji przez Polskę Celów Zrównoważonego Rozwoju ONZ (Agenda 2030), zwłaszcza do zapewnienia wszystkim w każdym wieku zdrowego życia oraz promowania dobrostanu (Cel 3) oraz zapewnienia wszystkim edukacji, osobistego rozwoju, wysokiej jakości i promowania uczenia się przez całe życie (Cel 4),

UTW biorą bezpośredni udział w wypełnianiu przez Polskę dwóch kluczowych celów zawartych w dokumencie Dekada Zdrowego Starzenia się ONZ (2021–2030):

- tworzenie środowisk przyjaznych dla ludzi w starszym wieku i zwalczanie ageizmu, a także działają na rzecz realizacji dwóch pozostałych celów:
- zapewnienie opieki zintegrowanej oraz zapewnienie opieki długoterminowej.

Środowisko UTW docenia dotychczasowe wysiłki władz państwowych i jednostek samorządu terytorialnego, instytucji naukowych i organizacji pozarządowych, wspierającą rolę mediów i podmiotów prywatnych w działaniach na rzecz poprawy sytuacji osób starszych.

Wciąż jednak stan spraw jest niesatysfakcjonujący, ponieważ dzieli nas duży dystans od zrealizowania głównych celów polityki senioralnej, by zapewnić rosnącej populacji osób starszych równe szanse na zdrowe i aktywne życie, a osoby niesamodzielne otoczyć odpowiednią opieką i pomocą w godnym funkcjonowaniu.

Pandemia COVID 19 jedynie wyostrzyła wszelkie problemy życiowe doświadczane przez osoby starsze.

Wyzwania współczesności, takie chociażby jak prognozowany rozwój procesów demograficznych, nie pozwalają nam na bierność.

Za dzisiejsze zaniechania w opiece nad seniorami przyjdzie nam, jako państwu i społeczeństwu, zwłaszcza przyszłym pokoleniom zapłacić prawdopodobnie cenę znacznie wyższą niż się możemy spodziewać.

Dlatego też istnieje paląca potrzeba inicjowania debaty publicznej w wielu podstawowych kwestiach dotyczących seniorów.

Niniejszy PAKT wychodzi na przeciw tym oczekiwaniom proponując po pierwsze,

- główne kierunki strategicznych działań własnych UTW na rzecz całego środowiska osób starszych w Polsce i po wtóre,
- formułuje postulaty i rekomendacje pod adresem władz publicznych, samorządów terytorialnych i wszystkich nieocenionych partnerów srebrnej gospodarki i społecznie odpowiedzialnego biznesu wspierających nas dla dobra seniorów i kraju.

Naszym wspólnym celem jest określenie nowej tożsamości populacji osób starszych w Polsce i nadanie jej odpowiedniego, wysokiego miejsca w środowisku senioralnym, rodzinie i społeczeństwie.

CZEŚĆ PIERWSZA

UCZESTNICZY IV WIELKIEGO KONGRESU UTW, mając na uwadze bogaty dorobek 50-letniej działalności oraz wyniki konsultacji społecznych i twórczych debat poprzedzających Kongres przyjmują kierunki strategii i dalszego rozwoju Uniwersytetów Trzeciego Wieku.

Strategia działania Uniwersytetów Trzeciego Wieku wymaga ustawicznej analizy i aktualizacji, adekwatnie do zmian w strukturze wiekowej i poszerzającego się katalogu potrzeb beneficjentów, do których jest adresowana, ale ogólnie ujmując, powinna skupiać się na wdrażaniu innowacyjnych programów merytorycznych i aktywizujących oraz nowych technologii. adekwatnie do diagnozowanych, periodicznie uaktualnianych potrzeb.

We własnych programach działania, Uniwersytety Trzeciego Wieku powinny skupić się na stałym badaniu problemów swoich beneficjentów i ich potrzeb, współpracy z lokalnymi władzami, instytucjami kultury, sportu i turystyki oraz budowie indywidualnej strategii rozwoju ukierunkowanej na optymalizację oferty programowej.

1. Dbalność o zwiększenie liczby aktywnych słuchaczy UTW.

Powstawanie wciąż nowych Uniwersytetów, zwłaszcza w aglomeracjach miejsko-wiejskich to dobry, napawający optymizmem kierunek, ale w ślad za ich liczbą nie idzie proporcjonalne zwiększenie populacji ich słuchaczy.

Ma na to wpływ kilka czynników, wśród których należy wymienić gwałtowne zmniejszenie się liczby aktywnych słuchaczy w wyniku pandemii, w wielu UTW nawet o 50 %. Niektórzy słuchacze zaakceptowali kontakty on line, inni trwale zaniechali aktywności lub ograniczyli ją do najbliższego otoczenia.

[Odbudowa populacji UTW z poziomu roku 2019, a tym bardziej dalszy jej rozwój wymaga wielu lat pracy i zróżnicowanych form działania.]

Drugim czynnikiem jest fakt, iż samorzady gmin oferują seniorom wiele aktywności realizowanych bezpośrednio i nieodpłatnie przez jednostki samorządu terytorialnego, jak wstęp do muzeów, koncerty, wystawy, festyny, biegi, pikniki, poradnictwo psychologiczne, prawne, informatyczne.

Te działania, aczkolwiek oceniane bardzo pozytywnie, zmniejszają zainteresowanie sformalizowanym udziałem w UTW, wymagającym opłacania składki członkowskiej, a zajęcia fakultatywne, jako odpłatna działalność pożytku publicznego, łączy się z dodatkowymi kosztami.

Oferty ogólnie dostępne cieszą się dużym zainteresowaniem jednak mają tę słabą stronę, iż **pozbawiają seniorów poczucia przynależności do grupy, solidarności w problemach, ograniczają kontakty międzyludzkie.**

Liderzy UTW muszą więc ustawicznie wsłuchiwać się w potrzeby słuchaczy i wychodzić z nowymi, atrakcyjnymi ofertami programowymi.

Sami też wymagają często wsparcia w różnych obszarach swojego działania.

2. Realizacja programów wsparcia adresowanych do liderów organizacji senioralnych.

Do zarządzania nowoczesną organizacją pozarządową nie wystarczy już tylko poświęcony czas i społecznikowskie zaangażowanie.

Niezbędne są nowoczesne kompetencje menedżerskie, w tym informatyczne, prawnicze, finansowe, umiejętność pozyskiwania środków w otwartych konkursach grantowych i od partnerów biznesowych, umiejętności przewidywania i niwelowania ryzyka działalności, a także rozwiązywania konfliktów międzyludzkich.

Liderzy UTW potrzebują więc wsparcia w realizacji coraz nowych wyzwań, do jakich należą:

- przeciwdziałanie kryzysom przywództwa, kształcenie i tworzenie kadry rezerwowej na stanowiska kierownicze,
- niwelowanie skutków wypalenia zawodowego, diagnozowanego jako choroba XXI wieku,
- realizacja programów wsparcia psychologicznego i psychiatrycznego,
- nauka mediacji, prowadzenia dialogu społecznego, rozwiązywania konfliktów międzyludzkich,
- realizacja specjalnych programów szkolenia menedżerskiego, informatycznego, prawniczego, adresowanych do osób zarządzających organizacją,
- sztuka negocjowania i pozyskiwania partnerów społecznych i biznesowych do działania w sieci organizacji partnerskich,
- sztuka zarządzania ryzykiem projektów,
- współpraca z podmiotami srebrnej gospodarki i społecznie odpowiedzialnego biznesu.

Zadania w powyższym zakresie powinny być przedmiotem konkursów grantowych ogłaszanych przez różne jednostki finansująco-kontraktujące, a ich bezpośrednim

realizatorem powinny być wyspecjalizowane organizacje powołane dla wspierania organizacji pozarządowych oraz regionalne i ogólnopolskie zrzeszenia/federacje skupiające Uniwersytety Trzeciego Wieku.

Jest to także zadanie dla regionalnych centrów polityki społecznej oraz centrów wolontariatu.

3. Rozwój systemowego wolontariatu senioralnego.

[Żaden system publicznej opieki i najlepszy program polityki społecznej nie jest w stanie zaspokoić wszystkich potrzeb osób starszych.]

Niezbędne są działania samopomocowe, szczególnie w rodzinie, w środowiskach lokalnych, sąsiedzkich, gminnych.

Wolontariat to niewątpliwie najcenniejsza i niezwykle potrzebna forma angażowania się na rzecz osób potrzebujących, organizacji pozarządowych, wspierania ważnych idei jak również istotny element tworzenia społeczeństwa obywatelskiego.

To także działania na rzecz szerokiej sfery ochrony dziedzictwa narodowego, tradycji narodowych, folklorystycznych, ochrony zwierząt, przyrody, promowania modelu rodziny, praw obywatelskich itp.

Wolontariat to jednak dość skomplikowany proces i system działań, wymagający zróżnicowanych form werbunku, szkolenia, kojarzenia wolontariuszy z potrzebującymi, systemu ubezpieczeń, zabezpieczania środków ochrony pracy, nadzoru nad jakością pracy aż do jej rozliczania i nagradzania.

{Powinno się zatem wolontariat cenić, promować, rozwijać, szkolić, dowartościowywać, nagradzać, tworzyć etos wolontariatu.}

W ramach długofalowej strategii dla ruchu UTW konieczny jest zatem rozwój systemowego wolontariatu poprzez:

1/ inspirowanie i wspomaganie wolontariatu na rzecz potrzebujących seniorów ze strony organizacji pozarządowych, wolontariatu pracowniczego, młodzieżowego, w formach:

- kampanii informacyjnych umożliwiających kojarzenie wolontariuszy ze środowiskami potrzebujących ich pracy;

- nawiązywania kontaktów z korporacjami, ośrodkami akademickimi i szkołami celem pozyskiwania kontaktów i rozwoju wolontariatu pracowniczego, studenckiego i młodzieżowego.

2/ aktywizację samych seniorów do jak najdłuższej samodzielności oraz działań samopomocowych w swoim najbliższym otoczeniu i lokalnym środowisku poprzez:

- prowadzenie działań profilaktycznych, edukacyjnych i prewencyjnych, umożliwiających seniorom jak najdłuższe samodzielne funkcjonowanie w swoim dotychczasowym środowisku,
- szkolenia w zakresie diagnozowania zdarzeń nagłych, np. zawału, udaru, udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej,
- tworzenie środowiskowych nieformalnych grup wsparcia, na wypadek zdarzeń losowych, a także spędzania świąt, wspólnych wyjazdów, odwiedzin w szpitalu,
- wdrażanie programów pomocowych w zakresie utrzymania mieszkań niesamodzielnych seniorów w należytym standardzie technicznym i sanitarnym (pomoc w drobnych remontach, naprawach sprzętu sanitarnego, generalnych porządkach itp.)

3/ działania wspomagające liderów organizacji senioralnych, będących najczęściej organizatorami wolontariatu:

- chroniące przed wypaleniem zawodowym,
- zapewniające rozwój kompetencji menedżerskich, tworzenie perspektyw awansu w ramach macierzystej organizacji lub w szerszej przestrzeni,
- umożliwiające realizację osobistych ścieżek karier, rozwój osobowościowy i spełnianie ambicji artystycznych,
- przeciwdziałania kryzysom przywództwa, tworzenia kierowniczej kadry rezerwowej w organizacjach senioralnych, umożliwiającego obsadę stanowisk kierowniczych w macierzystych organizacjach, a nawet zakładanie własnych organizacji;
- uzupełniające braki kompetencyjne, zwłaszcza informatyczne, prawnicze, w zakresie zarządzania finansami, umiejętności koncentracji potencjału czyli sieciowania organizacji i działania w grupie,
- pozwalające na pozyskiwanie doświadczeń i kompetencji w zakresie zarządzania ryzykiem, sztuki negocjowania, pozyskiwania partnerów, sponsorów biznesowych i społecznych, rozwiązywania konfliktów personalnych.

4/ tworzenie systemu zachęt, nagród i wyróżnień dających osobistą satysfakcję wolontariuszom oraz wyraz uznania dla ich pracy ze strony otoczenia.

Potrzeba akceptacji, uznania dla swojej pracy to naturalna potrzeba każdego człowieka, a tym bardziej angażującego się w działania społeczne na rzecz innych. Wskazane jest zatem opracowanie i realizacja:

- systemu nagród rzeczowych i innych wyrazów uznania,
- dyplomów, imprez kulturalnych, rozrywkowych,
- wyjazdów integracyjnych,
- plebiscytów na „Wolontariusza Roku”, „Miejsca przyjazne wolontariuszom” itp.

Każda organizacja senioralna powinna opracować i wdrażać ***Program rozwoju i zarządzania wolontariatem***, obejmujący wyżej omówione zagadnienia, adekwatnie do uprzednio zdiagnozowanego katalogu potrzeb beneficjentów swojej działalności.

Istotnym elementem rozwoju i wzmocnienia wolontariatu jest też współpraca i wsparcie ze strony osób powszechnie znanych, cenionych, będących publicznymi autorytetami, mogących swoimi postawami promować aktywność, tworzenie dobrych wzorców czyli ***„twarzy kampanii aktywności senioralnej”***, jako pozytywnego wzorca działań na rzecz innych.

4. Promowanie wysokiej pozycji seniora w rodzinie i społeczeństwie, tworzenie etosu osoby starszej jako seniora rodu, mentora, doradcy, rozjemcy konfliktów, służącego młodym swoim doświadczeniem, mądrością życiową, autorytetem.

Niezbędne są szeroko zdefiniowane działania w zakresie przeciwdziałania szerzeniu się zjawiska ***ageizmu*** czyli dyskryminacji ze względu na wiek oraz ***ableizmu***, tj. **dyskryminacji ze względu na niesprawność.**

Zjawiska te są niestety widoczne w wielu dziedzinach życia społecznego, rodzinnego i zawodowego, na rynku pracy, w sądownictwie, ochronie zdrowia.

Przejawiają się w lekceważącym lub protekcyjnym traktowaniu osób starszych, postrzeganiu ich głównie jako beneficjentów pomocy społecznej, osoby nieporadne, nietolerancyjne, roszczeniowe, w sumie niepotrzebne.

Nie sprzyja budowaniu autorytetu w rodzinie i społeczeństwie przedstawianie ludzi starszych jako nadmiernie konserwatywnych, dewocyjnych, zacofanych.

Prowadzi to do utrwalania negatywnych, nieprawdziwych i krzywdzących stereotypów, stygmatyzacji, marginalizacji społecznej, zawodowej w postaci braku ofert pracy, ograniczonej oferty kulturalnej, rozrywkowej i rekreacyjnej.

Kampanie zmian w tym zakresie trzeba rozpocząć od eliminowania z przestrzeni publicznej pejoratywnej retoryki określającej populację osób starszych jako *tsunami, demograficzną katastrofę, przyczynę niewydolności systemu opieki medycznej, zagrożenie dla finansowania systemu ubezpieczeń społecznych itp.*

Taka retoryka pojawia się niestety w najważniejszych dokumentach rządowych, ustawach, programach, a nawet w wypowiedziach ekspertów w mediach publicznych. Przykładowo, w „Informacji o sytuacji osób starszych w Polsce”, autorstwa MRPiPS prezentowany jest m.in. „wskaźnik obciążenia demograficznego osobami starszymi”.

Zwrot ten sugeruje, że człowiek wraz z osiągnięciem wieku emerytalnego staje się jedynie obciążeniem dla społeczeństwa.

Jest to wysoce nieetyczne i nie oddaje faktycznego stanu rzeczywistości, w której populacja osób starszych reprezentuje ogromny kapitał społeczny, intelektualny i wciąż wytwórczy, a wiele osób w wieku emerytalnym nadal jest aktywnych zawodowo, a niekiedy rozpoczyna nawet całkiem nową, satysfakcjonującą karierę zawodową, artystyczną, obywatelską itp.

Już drobna zmiana redakcyjna, np. wskaźnik *udziału* w strukturze wiekowej” lub podobne zlikwidowałyby pejoratywne odczucie „obciążania”.

Podobne zastrzeżenia budzi stosowany w statystyce termin „*wiek poprodukcyjny*”, co może być postrzegane jako niezdolność seniorów do pracy i jest sprzeczne z narastającą potrzebą aktywizacji zawodowej seniorów.

Szczególnie bulwersujące i niehumanitarne jest także ustalanie w statystyce zdrowotnej limitu *wieku 65 lat jako granicy umieralności przedwczesnej*.

Tymczasem każdy przypadek śmierci człowieka z przyczyn, którym można było zapobiec, powinien być uznawany, niezależnie od wieku osoby zmarłej, za zgon przedwczesny.

Takie zjawisko pociąga za sobą gorszące konsekwencje w postaci nie przywiązywania należytej staranności do ustalania przyczyn i okoliczności śmierci, jeżeli dotyczy to osoby starszej, co nasiliło się w okresie pandemii.

5. Rozwijanie funkcji UTW jako uczelni promujących zdrowie oraz profilaktykę chorób i niepełnosprawności

Wybór priorytetów promocji zdrowia i sposobów realizacji treści prozdrowotnych zależą od lokalnych uwarunkowań i znajdują się w gestii poszczególnych UTW. Jednak wskazane jest dostosowanie się do uniwersalnych metod podejścia istotnych dla promowania zdrowia i aktywności społecznej oraz profilaktyki chorób i niesprawności seniorów.

Pozytywne efekty kształcenia seniorów w zakresie promocji zdrowia mogą być osiągnięte dzięki przestrzeganiu pewnych ogólnych zasad nauczania:

- poszerzania wiedzy i rozwijania umiejętności w zakresie sposobów unikania ryzyka zdrowotnego, promowania zdrowia, wzrostu kompetencji zdrowotnych, pożądaných zmian zachowań zdrowotnych seniorów, wspierania innych w promowaniu zdrowia i zapobieganiu problemom zdrowotnym,
- pogłębiania rozumienia, iż zdrowie może być dostępne dla wszystkich, także tych seniorów, którzy są w najtrudniejszej sytuacji zdrowotnej i ekonomicznej,
- kształtowania przekonań, że zdrowie należy rozumieć holistycznie, wielowymiarowo, tzn. nie tylko w aspekcie medycznym, ale także psychospołecznym, kulturowym, środowiskowym i ekonomicznym, i że warunkiem jego poprawy jest umiejętne korzystanie ze wszystkich zasobów życiowych,
- doceniania i promowanie tych metod popularyzacji zdrowia, które są poparte wynikami badań naukowych,
- zwiększenia aktywności zdrowotnej seniorów poprzez włączenie się do imprez prozdrowotnych i społeczno-kulturalnych zorganizowanych w środowisku lokalnym, a także rozwijania aktywności słuchaczy drogą internetową (blogi, chaty, wymiana informacji i poglądów na portalach społecznościowych),
- zwiększenia motywacji słuchaczy do służącej zdrowiu zmiany postaw i zachowań wyrażających się uczestnictwem w programach profilaktycznych, racjonalizacją diety, poświęceniem większej ilości czasu na aktywność fizyczną, podjęciem prób zaprzestania palenia i spożywania alkoholu, dbałością o ochronę przed wypadkami i urazami,
- stosowania metod edukacji uczestniczącej i przywiązywania dużej wagi do zajęć warsztatowych umożliwiających zaznajomienie się zarówno z konkretnymi projektami promującymi różne domeny zdrowia, jak i ze sposobami rozwiązywania określonych problemów.

Tryb, miejsce, termin, dobór szczegółowej tematyki i wymiaru godzinowego wykładów i zajęć warsztatowych, zależą od preferencji odbiorców i możliwości organizacji.

6. Włączenie UTW w rozwój ekonomii społecznej, srebrnej gospodarki i we wspieranie innych obszarów polityki senioralnej, m.in. rynku pracy

Rynek pracy wspomagany musi być przez rozwój ekonomii społecznej, czyli sfery, w której ekonomiczna efektywność służy realizacji celów społecznych.

Chodzi przede wszystkim o tworzenie sprzyjających warunków dla zatrudniania i reintegracji osób, które znajdują się w wyjątkowo trudnej sytuacji życiowej i są zagrożone wykluczeniem społecznym.

Należą do nich szczególnie osoby niepełnosprawne, niesamodzielne, bezrobotne oraz seniorzy.

Lepiej dopasowane do ich potrzeb miejsca pracy to jednak nie wszystko. Wśród celów społecznych jest także wspieranie podmiotowości i samodzielności tych osób, odbudowa ich zdolności do pełniejszego uczestniczenia w życiu społecznym i zawodowym. To także działania na rzecz rozwoju lokalnego.

Cele ekonomii społecznej i solidarnej realizowane są przez podmioty ekonomii społecznej (PES). Należą do nich:

- przedsiębiorstwa społeczne, np. spółdzielnie socjalne,
- jednostki reintegracyjne, czyli takie, których głównym celem jest ponowna integracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- podmioty działające w sferze pożytku publicznego takie jak stowarzyszenia, fundacje oraz
- podmioty sfery gospodarczej utworzone w związku z realizacją celu społecznego – spółki non-profit i spółdzielnie, których celem jest zatrudnienie np. inwalidów i niewidomych.

Tworzenia warunków do rozwoju ekonomii społecznej i solidarnej oraz wspieranie współpracy administracji publicznej z podmiotami ekonomii społecznej należy do zakresu działania MRPiPS, jednak środowisko UTW oferuje swój potencjał osobowy i logistykę do wspierania i konsultacji społecznych rozwiązań w tym i w innych obszarach polityki senioralnej.

Środowisko UTW może się włączyć w szeroko zakrojone **konsultacje społeczne** zarówno rozwiązań rządowych i samorządowych projektowanych do wdrożenia, jak i **w ewaluację programów aktualnie realizowanych.**

UTW mają możliwości prowadzenia badań ankietowych, także w formach bezpośrednich, pilotażowego badania skuteczności i ewentualnych słabości projektowanych zmian oraz oceny ich efektywności.

Wnioski z takich konsultacji mogą być cenną pomocą z optymalizacji procesów, a także mogą pomóc w uniknięciu wielu niepotrzebnych przedsięwzięć.

7. Tworzenie partnerstw i sieciowanie organizacji

Żadna organizacja nie jest w stanie dobrze funkcjonować bez kontaktów z otoczeniem, lokalnymi władzami i żadna nie jest całkowicie, we wszystkich obszarach funkcjonowania, samowystarczalna i niezależna.

Dlatego świadomie lub mniej świadomie wszystkie podmioty funkcjonujące w danej społeczności są członkami większej całości, którą można nazwać „siecią”.

W ten sposób cywilizacja i rozwój technologii wymusiły społeczny podział pracy, tj. łączenie się grup producenckich, wzajemne udostępnianie swoich zasobów naturalnych, wszelkich zdolności kapitału ludzkiego, osiągnięć myśli technicznej, wynalazków itp. walorów w **sieć powiązań** nie tylko między poszczególnymi osobami, organizacjami społecznymi ale też producentami, branżami gospodarki, aż po specjalizację i wymianę międzynarodową.

Sieć stanowi zbiór długoterminowych relacji formalnych oraz nieformalnych, jakie występują między dwoma lub więcej podmiotami, a „sieciowość” oznacza skupienie uwagi na powiązaniach występujących pomiędzy uczestnikami sieci.

Podstawowym wyróżnikiem podejścia sieciowego jest uwzględnienie kontekstu społecznego funkcjonowania organizacji, który polega na tym, że są one postrzegane jako fragment szerszego systemu wielu podmiotów, potencjału, działań i zasobów, które wzajemnie na siebie wpływają.

Jest to proces podlegający ustawicznej ewolucji, bowiem jedne więzi zanikają inne pojawiają się jako odpowiedź na zmieniającą się sytuację w otoczeniu.

[Rozbudowana sieć ma większą siłę przebicia i może więcej, bowiem..] tworzy strategię dla branży, koncentruje potencjał intelektualny i wytwórczy na wspólnych celach, chroni przed zagrożeniami, nieuczciwą konkurencją, jest silniejszym podmiotem na rynku i we wszelkich negocjacjach z władzami, staje się partnerem, z którym trzeba się liczyć.

Uniwersytety Trzeciego Wieku mają już bogate doświadczenia w procesach sieciowania:

- wewnętrznym, tworząc federacje regionalne UTW, partnerstwa z samorządem, wyższymi uczelniami, podmiotami społecznie odpowiedzialnego biznesu,

- wykorzystując potencjał lokalnych i regionalnych instytucji kultury, sportu, turystyki,
- tworząc struktury miejskie, których przykładem może być Branżowa Komisja ds. UTW działająca przy Prezydencie m. st. Warszawy,
- w wymiarze ogólnopolskim – przystępując do organizacji ogólnopolskich, jak np. Ogólnopolskie Porozumienie UTW, Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń UTW, Obywatelski Parlament Seniorów,
- współpracując z rządem, sejmem, senatem RP, czego wyrazem są m.in. sejmowe i senackie komisje zajmujące się polityką senioralną oraz Parlamentarny Zespół ds. UTW,
- współpracując z Rzecznikiem Praw Obywatelskich i Rzecznikiem Praw Pacjenta,
- w wymiarze międzynarodowym – przystępując do międzynarodowych stowarzyszeń UTW, biorąc udział w programach unijnych, wymianie międzynarodowej, kontaktach z Polonią.

Te procesy należy podtrzymywać i rozwijać, a sieć partnerów stale rozbudowywać.

Znaczna część tzw. „zadań własnych gmin” określonych w art. 7 ustawy o samorządzie gminnym wykonywana jest na zlecenie organów samorządu terytorialnego przez organizacje pozarządowe na zasadzie „powierzenia”, a także często na zasadzie „dofinansowania”, co oznacza, że to organizacje pozarządowe dzięki posiadaniu kapitału ludzkiego, zarówno specjalistycznego jak i wolontariackiego, wkładem własnym rzeczowym i finansowym wspierają realizację zadań rządu i samorządu terytorialnego.

Podsumowując, w „*sieciach*” utworzonych przez organizacje senioralne pojawiać się więc muszą jednostki samorządu terytorialnego różnych szczebli, ministerstwo nadzorujące działalność NGO, jednostki finansujące - kontraktujące środki publiczne organów państwa, Unii Europejskiej, fundacje i podmioty społecznie odpowiedzialnego biznesu.

Wielce pożądanym uczestnikiem sieci jest także środowisko potencjalnych sponsorów, producentów srebrnej gospodarki, kooperantów świadczących usługi wspomagające seniorów w zakresie prowadzenia odpłatnej i nieodpłatnej działalności pożytku publicznego.

Poprzez nawiązywane kontakty, podejmowane wspólnie działania oraz koncentrację zasobów każda organizacja tworzy i uczestniczy w sieci powiązań, które łączą się z sieciami innych podmiotów, tworząc nieograniczoną quasi-strukturę społeczno-gospodarczą.

8. Kontynuowanie procesu standaryzacji jakości Uniwersytetów Trzeciego Wieku

Dotychczas podejmowane działania w zakresie określenia i przestrzegania wysokich standardów organizacji, zarządzania i oferty programowej dały dobre efekty i każdy UTW powinien dokonać samooceny parametrów w tym zakresie i podjąć stosowne działania doskonalące.

Dotyczy to takich parametrów oceny jak:

- atrakcyjność i różnorodność oferty programowej odpowiadającej potrzebom ludzi w różnym wieku i o różnych zainteresowaniach,
- dostępność oferty programowej dla osób o szczególnych potrzebach,
- umiejętność szybkiego reagowania na zagrożenia zewnętrzne i inne sytuacje niestandardowe jak awarie komunikacyjne, ograniczenia sanitarne, kataklizmy pogodowe, konflikty społeczne,
- współpraca z lokalnymi władzami, podmiotami kultury, sportu i turystyki,
- tworzenie i rozwijanie form własnego wolontariatu,
- widoczność i aktywność organizacji w przestrzeni publicznej, mediach społecznościowych,
- wydawanie własnych informatorów, biuletynów, tomików poezji i twórczości senioralnej itp.
- wychodzenie z inicjatywami społecznymi wykraczającymi poza środowisko własnego UTW,
- umiejętność negocjacji, prowadzenia dialogu społecznego, rozwiązywania konfliktów międzyludzkich aż do spełnienia wymagań zintegrowanych, międzynarodowych standardów jakości, jakim jest m.in. System Zarządzania Jakością określony normą ISO 9001:2015.

Certyfikat taki posiada Ogólnopolskie Porozumienie UTW.

Kierujemy ważny Apel do organizacji senioralnych

Proces ewaluacji i standaryzacji jakości powinien dotyczyć także wszelkich programów dotacyjnych, w tym priorytetów, regulaminów konkursu, terminów naboru wniosków, ich oceny itp.

W części II PAKTU znajdują się szczegółowe postulaty dotyczące poprawy efektywności projektu AKTYWNI+, z którego najczęściej korzystają Uniwersytety Trzeciego Wieku.

Program Aktywni+ to jednak tylko jeden z wielu programów wspierających organizacje senioralne w wykonywaniu ich statutowych zadań.

Zachęcamy zatem Uniwersytety Trzeciego Wieku korzystające z innych programów dotacyjnych do dokonania ewaluacji ich skuteczności i wskazanie pożądaných kierunków zmian w ich regulaminach i praktykach stosowania.

Chętnie uzupełnimy katalog postulatów o wyniki i rekomendacje z tego przeglądu, a bieżące szkolenia dla UTW - o przykłady dobrych praktyk.

CZEŚĆ DRUGA

Uczestnicy IV Wielkiego KONGRESU UTW zwracają się do władz publicznych - ustawodawczej, wykonawczej (rządowej, samorządowej) i sądowniczej, do pracowników nauki, organizacji obywatelskich, pracodawców, społeczności lokalnych i innych partnerów z postulatami i rekomendacjami dotyczącymi podjęcia skoordynowanych działań w zakresie polityk publicznych i polityki gospodarczej mogących poprawić sytuację osób starszych w Polsce.

I. Zwracamy się do Parlamentu RP i Rządu RP o:

- 1. Dokonanie przeglądu obecnie obowiązujących aktów prawnych adresowanych bezpośrednio lub pośrednio do seniorów, pod kątem jakości, efektywności i potrzeby nowelizacji lub zmian.**

PAKT zawiera konkretne propozycje lub kierunki zmian wraz z uzasadnieniem.

1.1. Nowelizacja ustawy o osobach starszych, tak aby umożliwiała skuteczną ewaluację i koordynację działań rządu w różnych obszarach funkcjonowania osób starszych.

Ustawa z dnia 15 września 2015 r. o osobach starszych była pierwszym adresowanym do seniorów, niewątpliwie innowacyjnym w polskim systemie legislacyjnym aktem prawnym.

Upływ czasu i ukształtowane praktyki realizacji ustawy, wskazują jednak na potrzebę daleko idącej nowelizacji. Pierwsze propozycje w zakresie kierunków nowelizacji opracował Obywatelski Parlament Seniorów III kadencji.

Główną tezę uzasadniająca nowelizację ustawy był fakt, iż obowiązek corocznego monitorowania przez MRPiPS sytuacji osób starszych w podstawowych obszarach ich funkcjonowania w postaci „*Informacji o sytuacji osób starszych w Polsce*” miał

skutkować zgodnie z intencją autorów diagnozą sytuacji w badanym zakresie, z zamiarem jej dalszego wykorzystania dla formułowania rekomendacji do działań korygujących i naprawczych.

W praktyce *Informacja* to jedynie bardzo obszerny zbiór danych statystycznych obrazujących stan w danym roku bez odniesienia do bazy populacji, oceny potrzeb oraz pozbawiona jakikolwiek mierników oceny.

W dokumencie tym nie umieszcza się informacji o potrzebach osób starszych ani prognoz co do skali tych potrzeb w nadchodzących latach.

Dane statystyczne są więc mało czytelne i nie dają oczekiwanego obrazu pozwalającego na rzetelną ocenę sytuacji osób starszych.

Przygotowania do nowelizacji ustawy powinny zatem rozpocząć się jest sformułowania celu, dla jakich jest prowadzony monitoring i sporządzana doroczna Informacja oraz opracowanie nowej formuły prezentacji danych i wniosków prowadzących do wzmacniania polityki publicznej w tym zakresie.

1.2. Zmiana Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 30 października 2023 r. w sprawie Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2023–2030, tak aby NPOZP odpowiadał na uzasadnione potrzeby seniorów w zakresie promocji zdrowia psychicznego i profilaktyki chorób psychicznych.

Narodowy Program Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2011–2015, powołany Rozporządzeniem Rady Ministrów z 28 grudnia 2010 r. zawierał klarowne zapisy dotyczące promocji zdrowia psychicznego i zapobiegania zaburzeniom psychicznym. Był efektem trwającej jeszcze od 2003 roku współpracy polskich psychiatrów ze specjalistami z krajów UE. Nie jest znana przyczyna zastąpienia tego dokumentu Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 8 lutego 2017 r. ustanawiającym Narodowy Program Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2017–2022, w którym nie można się doszukać określeń, takich jak „promocja zdrowia psychicznego” i „profilaktyka zaburzeń zdrowia psychicznego”, ani w części opisowej, ani w celach i zadaniach.

Sygnowane przez Premiera RP Rozporządzenie RM w sprawie NPOZS na lata 2023–2030 powieliła ten schemat skupiając się wyłącznie na kwestiach terapeutycznych.

Odeszliśmy tym sposobem od systematycznie aktualizowanych wytycznych unijnych, kładących wielki nacisk na promocję zdrowia i profilaktykę zaburzeń zdrowia psychicznego.

Takie podejście kłóci się z potrzebami seniorów, ale też z misją UTW, które w swej działalności doceniają i realizują zadania z zakresu profilaktyki.

Bez profilaktyki, następuje narastający dopływ nowych pacjentów z zaburzeniami psychicznymi do placówek publicznych i do prywatnych gabinetów psychiatrycznych, w których ceny wciąż rosną.

Dlatego wszelkie dokumenty dotyczące zdrowia seniorów a pozbawione treści związanych z profilaktyką i nie zawierające modułu ewaluacyjnego, powinny być zmienione.

1.3. Ocena jakości i przydatności dokumentu „Zdrowa Przyszłość. Ramy strategiczne rozwoju systemu ochrony zdrowia na lata 2021-2027, z perspektywą do 2030 r.”, zwłaszcza w kontekście deinstytucjonalizacji opieki nad osobami starszymi i osobami doświadczającymi zaburzeń zdrowia psychicznego.

Dokument „Zdrowa Przyszłość” został przyjęty przez Radę Ministrów w drodze uchwały w dniu 27 grudnia 2021 r. wraz ze strategią deinstytucjonalizacji opieki zdrowotnej nad osobami starszymi i strategią deinstytucjonalizacji opieki psychiatrycznej.

Wg byłego Ministra Zdrowia ma to być najważniejszy dokument strategiczny w ochronie zdrowia na bieżącą dekadę. Tymczasem, istotne z punktu widzenia osób starszych treści dotyczące deinstytucjonalizacji opieki, budzą szereg wątpliwości co wiarygodności diagnozy sytuacji zdrowotnej i adekwatności planowanych zdań.

Ponadto w ramach wdrażania strategii nie planuje się ewaluacji działań wynikających z dokumentu.

Zasadniczy sprzeciw dotyczy tych zapisów, które mogą być interpretowane jako przejaw ageizmu, gdy używa się określeń, takich jak „współczynnik obciążenia demograficznego”, gdy demonizuje się nieco ponad 50% udział seniorów w populacji osób z niepełnosprawnością, **bagatelizując znacznie ważniejszy społecznie i gospodarczo fakt, że aż 50% ludzi z formalnie orzeczoną niepełnosprawnością to osoby młodsze, a co wręcz tragiczne, wzrasta poziom niepełnosprawności dzieci w wielu 0-1 lat!.**

Z kolei osoby starsze obarcza się odpowiedzialnością za wzrost zapotrzebowania na usługi zdrowotne i za koszty finansowe świadczeń, pomijając dane mówiące o tym, że wydatki NFZ na świadczenia dla seniorów są niemal równoważne z sumą składek odprowadzanych przez osoby starsze do NFZ, gdy wreszcie używa się takich określeń jak „profilaktyka zdrowia psychofizycznego”, które oznacza ni mniej ni więcej tylko „zapobieganie zdrowiu psychofizycznemu”.

Wzmocnienie opieki środowiskowej dla osób starszych, niepełnosprawnych, niesamodzielnych, jest od wielu lat w orbicie zainteresowania UTW, ale nie może to

oznaczają pozbycia się zobowiązań opiekuńczo-zdrowotnych przez instytucje publiczne i przeniesienia całego ciężaru na środowisko lokalne i na rodziny.

Jak pokazuje przykład Wielkiej Brytanii, może to bowiem spowodować załamanie systemu opieki, m.in. wskutek jej prywatyzacji, niedoboru odpowiednio wykształconych kadr i niedostatku środków.

Uważamy, że jasne, oparte na solidnych danych, poddane szerokiej konsultacji społecznej ze środowiskiem seniorów, przepisy dotyczące rozwoju form opieki środowiskowej dla osób starszych powinny być zawarte w rozporządzeniach Rady Ministrów.

2. Powołanie instytucji Rzecznika Praw Osób Starszych –bowiem

„Prawa człowieka nie wygasają z chwilą przejścia na emeryturę”

W dyskusjach publicznych od dłuższego czasu pojawia się wniosek o powołanie odrębnego urzędu zajmującego się ochroną praw seniorów.

Środowisko senioralne z wielkim uznaniem i szacunkiem odnosi się do działalności kolejnych Rzeczników Praw Obywatelskich w tym zakresie, jednak coraz szerszy katalog naruszeń praw osób starszych jak również ogromny. **Wciąż** poszerza się krąg spraw i beneficjentów RPO, co wskazuje na zasadność powołania odrębnego urzędu działającego wyłącznie na rzecz ochrony praw osób starszych.

Dla uzasadnienia podajemy pod dyskusję kilka aspektów tego zagadnienia.

1/ Rzecznik Praw Osób Starszych – przesłanki do dyskusji

Organizacja Narodów Zjednoczonych, po trzech latach od ogłoszenia Dekady Zdrowego Starzenia się (2021-2030) i w połowie realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju zawartych w Agendzie 2030, wskazuje na potrzebę zmiany sposobu myślenia, odczuwania i działania w kontekście wieku i procesu starzenia się ludności.

Jednocześnie na świecie obserwuje się rosnącą tendencję do tworzenia ustawodawstwa zapobiegającego dyskryminacji ze względu na wiek, a także do podejmowania inicjatyw promujących prawa osób starszych, obejmujących konkretne środki prawne, administracyjne i obywatelskie.

Na szczeblu państwowym i lokalnym coraz częściej realizowane są dostosowane do zaleceń WHO programy mające na celu zapewnienie osobom starszym wsparcia w codziennym funkcjonowaniu.

Miasta i społeczności dążą do tego, by zasłużyć na miano przyjaznych osobom starszym, np. w dostępie do transportu publicznego.

Pozytywnych przykładów nie brakuje także w Polsce - zostały one przedstawione w I części niniejszego wydawnictwa.

Coraz powszechniejsze są działania zapewniające zintegrowaną opiekę skoncentrowaną na osobach starszych, gwarantującą im prawnie dostępność do pełnego zakresu usług opieki zdrowotnej, w tym do opieki długoterminowej. Z realizacją tych praw w Polsce mamy jeszcze duże trudności – wystrzyła je pandemia.

Podejmowane są w krajach UE inicjatywy w kwestiach, które były dotychczas zaniebywane, a nawet przemilczane, także w naszym kraju, lecz są istotne ze społecznego i zdrowotnego punktu widzenia, jak np. *Karta praw seksualnych osób starszych*, opracowana w 2022 r. w Wielkiej Brytanii.

Przedmiotem zainteresowania władz poszczególnych krajów UE są działania na rzecz wzmocnienia całokształtu praw przysługującym seniorom, czego dobrym przykładem jest Finlandia, gdzie powołano urząd *Rzecznika Praw Obywatelskich ds. Osób Starszych*. Jest to dobry przykład, bowiem Finlandia, dzięki właściwej polityce społecznej, uniknęła katastrofy zdrowotnej, jakiej doświadczyło wiele krajów UE, w tym Polska, w okresie pandemii, której tragiczne żniwo objęło przede wszystkim ludzi w starszym wieku.

Znając otwartość Parlamentu RP i Rządu RP na sprawy seniorów, korzystając z przykładu Finlandii, wzbogacając go o unikatowe, własne doświadczenia ruchu UTW, **uczestnicy IV Kongresu wnoszą do władz państwowych postulat powołania w naszym kraju, w drodze ustawowej, instytucji Rzecznika Praw Osób Starszych**, jako autonomicznego i niezależnego organu - orędownika szeroko pojmowanych praw i spraw seniorów, w całej różnorodności tej grupy, ze szczególnym uwzględnieniem jednostkowych i populacyjnych uwarunkowań, takich jak: choroby przewlekłe o charakterze somatycznym i psychicznym, niepełno-sprawność i niesamodzielność, zła sytuacja finansowa, osamotnienie, problemy mieszkaniowe i bezdomność, orientacja seksualna.

Obowiązki Rzecznika Praw Osób Starszych widzimy m.in. w:

- monitorowaniu sytuacji osób starszych i ocenie oraz interpretacji danych ilustrujących realizację ich praw;
- monitorowaniu ustawodawstwa, aktów wykonawczych, przepisów administracyjnych i zjawisk społecznych mających wpływ na osoby starsze;
- inicjowaniu debat społecznych i wyrażaniu opinii, m.in. w kwestiach uznawanych dotąd za tematy *tabu* oraz w podejmowaniu starań o uchwalanie lub nowelizowanie aktów prawnych dotyczących bezpośrednio lub pośrednio osób starszych;

- sporządzaniu i zlecaniu badań i raportów w sprawach seniorów;
- promowaniu i upowszechnianiu rzetelnych informacji na temat osób starszych;
- współpracy międzynarodowej oraz współpracy z organami, instytucjami i organizacjami obywatelskimi zajmującymi się sprawami osób starszych lub reprezentującymi osoby starsze.

2/Współpraca Rzecznika Praw Osób Starszych i Rzecznika Praw Obywatelskich

W kraju, obok odpowiednich organów władz państwowych, najważniejszym partnerem Rzecznika Praw Osób Starszych(RPOS) powinien być Rzecznik Praw Obywatelskich (RPO).

Szanujemy i doceniamy wielki dorobek instytucji RPO, wspartej pracami Komisji Ekspertów ds. osób starszych przy RPO, w obszarze monitorowania sytuacji seniorów w Polsce oraz występowania do organów i instytucji państwowych w przypadku naruszenia praw seniorów.

Przykładem takich cennych inicjatyw jest staranie RPO o wyodrębnienie działu w budżecie państwa i przeznaczenie osobnych środków na realizację polityki senioralnej, np. w postaci subwencji senioralnej.

Oznaczałoby to wydzielenie środków finansowych z puli przeznaczonej na pomoc społeczną, która nie tylko zmieniłaby stygmatyzujący charakter środków na neutralny, ale również umożliwiłaby realne wdrożenie nowego zadania, jakim dla samorządów stała się polityka senioralna na mocy nowelizacji ustaw o samorządzie gminnym, powiatowym i wojewódzkim.

Ułatwienia i wspieranie społeczeństwa obywatelskiego w postaci np. senioralnego budżetu partycypacyjnego nie mogą zastąpić systemowego przygotowania lokalnych społeczności do wyzwań związanych ze starzeniem się miejscowej ludności. starzenia się, w tym ogólnopolskiej reprezentacji.

Kolejnym przykładem zainteresowania RPO jest sposób wdrożenia w Polsce unijnej dyrektywy co do równowagi w życiu prywatnym i zawodowym (Work-Life Balance). Podczas gdy rodzicom małych dzieci rozszerzono o dwa miesiące przysługujące prawo do opieki, osobom, które mają obowiązki opiekuńcze wobec dorosłych osób zależnych przyznano prawo tylko do 5 dni urlopu bezpłatnego.

Rzecznik podkreśla, że sprawowanie opieki nad dorosłymi osobami jest jedną z przyczyn wychodzenia z rynku pracy, a następnie staje się przyczyną niemożności powrotu do pracy. Przede wszystkim Rzecznik widzi pilną potrzebę takiego ukształtowania i prowadzenia polityki senioralnej, która nie będzie różnicować osób starszych ze względu na ich sytuację ekonomiczną przez stygmatyzowanie jej beneficjentów i w kompleksowy sposób odpowie na różnorodne ich potrzeby.

Wyrażamy jednak przekonanie, że wspólne wysiłki autonomicznego Rzecznika Praw Osób Starszych i Rzecznika Praw Obywatelskich przyniosłyby znacznie lepsze efekty m.in. w takich obszarach aktywności na rzecz seniorów, którym daleko jeszcze do pełnego rozwiązania, jak:

- nadanie realnego, praktycznego wymiaru hasłu „*Prawa człowieka nie wygasają z chwilą przejścia na emeryturę*”, co oznacza zapewnienie, że ludzie starsi będą traktowani z godnością i szacunkiem, bez dyskryminacji, i co ma zastosowanie we wszystkich obszarach życia, m.in.: zdrowia (nie wykluczając sfery seksualnej); edukacji; pracy; aktywności społecznej; twórczości;
- przeciwstawienie się narastającemu zjawisku ageizmu instytucjonalnego i doznawanego przez osoby starsze w życiu codziennym;
- przełamywanie szerzących się, szkodliwych stereotypów wobec ludzi starych i procesu starzenia się;
- nadanie równoważnego znaczenia prawu do promocji zdrowia, profilaktyki chorób i niesprawności oraz do restytucji zdrowia seniorów;
- promowanie w badaniach, analizach, ocenach i interpretacjach danych o sytuacji seniorów: nowych technologii i poprawności metodologicznej; niezależności, obiektywizmu i wiarygodności oraz kompleksowości i ciągłości;
- zrywanie kurtyny milczenia z tematów *tabu* poprzez inicjowanie debat społecznych, eksperckich i politycznych oraz wspieranie projektów rozwiązań legislacyjnych w sferach odkładanych dotychczas *ad acta* - jak zrównanie i wydłużenie wieku emerytalnego, lub przemilczanych - poprzez wspólne opracowywanie zbiorów praw w formie Karty Praw Seksualnych Osób Starszych oraz Karty Praw Osób Starszych w Terminalnej Fazie Życia.

Mając na uwadze dotychczasową dobrą współpracę RPO ze środowiskiem UTW liczymy na zrozumienie i wsparcie Rzecznika Praw Obywatelskich dla inicjatywy IV Kongresu UTW w sprawie podjęcia starań o powołanie instytucji Rzecznika Praw Osób Starszych.

3/ Rzecznik Praw Osób Starszych i Obywatelski Parlament Seniorów

Jednym z fundamentów demokratycznego państwa prawa jest **budowa silnego społeczeństwa obywatelskiego**. Im silniejsze społeczeństwo obywatelskie, tym silniejsza demokracja. Silne społeczeństwo obywatelskie, to także spełnieni ludzie, mający poczucie sprawstwa i żyjący lepiej dzięki wsparciu współobywateli, którzy uzupełniają działania państwa w sferze zaspokajania potrzeb społecznych. Społeczeństwo obywatelskie, potrafiące samo dbać o swoich członków, jest

urzeczywistnieniem **zasady pomocniczości** określonej w Konstytucji RP, którą z perspektywy obywateli można najkrócej ująć tak: **tyle państwa, ile to konieczne, tyle wolności, ile to możliwe.**

Z inicjatywy ruchu UTW, środowiska senioralne, zjednoczone wspólnym celem, utworzyły pierwsze w Polsce ogólnopolskie przedstawicielstwo blisko 10 milionowej populacji osób starszych. Nie tylko nie można tej inicjatywy zbagatelizować, a tym bardziej zaprzepaścić, ale należy ją w różnorodny sposób wspierać.

Formacja ta złożona jest z najaktywniejszych ludzi różnych środowisk senioralnych, którzy potrafią samodzielnie określać własne cele służące dobru wspólnemu, potrafią się wokół tych celów zjednoczyć, organizować i współpracować dla ich realizacji w oparciu o wartości demokratyczne, wzajemne zaufanie i solidarność z tymi, którzy są w trudnej sytuacji życiowej. Jednocześnie mają poczucie własnej siły i potencjału, jaki reprezentują, stawiając go do dyspozycji władz i oczekując partnerskiej współpracy.

Mimo 9 lat funkcjonowania, Obywatelski Parlament Seniorów, którego powołanie było efektem wieloletnich zabiegów środowiska UTW, nie dopracował się u Marszałka Sejmu RP stałego usytuowania w otoczeniu sejmu, stałych form komunikacji i współpracy, zapewnienia wsparcia logistycznego i finansowego w realizacji jego obywatelskich misji, wpisania do kalendarza wydarzeń sejmowych stałej daty posiedzeń sesji plenarnej OPS z udostępnieniem sali obrad plenarnych, wsparciem działalności wydawniczej i obsługi cateringowej.

Wydaje się, że funkcjonalne związanie OPS z instytucją RPOS mogłoby ułatwić rozwiązanie części tych problemów.

3. Zintensyfikowanie starań na rzecz zmniejszenia rosnących obszarów ubóstwa w populacji seniorów.

Bezpieczeństwo to także możliwość zaspokojenia podstawowych potrzeb bytowych i socjalnych. Środowisko seniorów jest najbardziej narażone na niedostatek środków finansowych,

Wg Raportu autorstwa dr hab. Ryszarda Szarfenberga, który powstał w ramach działań Europejskiej Sieci Przeciw Ubóstwu (European Anti-Poverty Network), w latach 2023-2024 nastąpił w Polsce dramatyczny skok ubóstwa skrajnego do 6,6 proc. populacji, obejmujący 2,5 miliona Polaków, w tym seniorów z 3,9 proc. do 5,7 proc. (430 tys. osób).

Szczególnie niepokojący jest wzrost ubóstwa wśród najbardziej wrażliwych zbiorowości społecznych, co wskazuje na systemowe problemy w polityce społecznej.

Jako przyczyny Raport podaje m.in.:

- 1) stagnacja gospodarcza z minimalnym wzrostem PKB,
- 2) galopująca inflacja 11,4%, zjadająca oszczędności i realne dochody Polaków,
- 3) brak skutecznej waloryzacji świadczeń społecznych:
 - a/świadczenie wychowawcze (500+) podniesione tylko raz od 2016 roku, tracąc 30% na realnej wartości, znowu zamrożone od 2025 r. ,
 - b/zamrożenie kryteriów i poziomu zasiłków rodzinnych na lata 2025-2027 (mrożenie tych zasiłków trwa od 2016 roku), co prowadzi do wykluczania kolejnych rodzin z systemu wsparcia.
 - c/kryteria dochodowe w pomocy społecznej niższe niż granica ubóstwa skrajnego,

Połączenie tych czynników stworzyło „perfect storm” dla polskich gospodarstw domowych.

Wzrost cen przy jednoczesnym braku realnego wzrostu płac i świadczeń spowodował, że coraz więcej osób balansuje na granicy minimum i osuwa się w ubóstwo skrajne. Sytuację pogarsza brak skutecznych mechanizmów waloryzacji świadczeń i niespójność systemu pomocy społecznej, co prowadzi do stopniowej erozji siły nabywczej otrzymywanego wsparcia i wykluczania kolejnych ubogich osób i rodzin z pomocy.

Recepta na kryzys ubóstwa to pilne działania dla ochrony najsłabszych, w tym:

- 1) automatyczna coroczna waloryzacja świadczenia wychowawczego, świadczeń rodzinnych i z pomocy społecznej jako stała "tarcza antyinflacyjna" dla najbiedniejszych,
- 2) wprowadzenie spójnego systemu kryteriów dochodowych dla różnych świadczeń, opartego na realnych kosztach życia, uwzględniających również wydatki na uczestnictwo w społeczeństwie i w rynku pracy,
- 3) kompleksowa reforma usług społecznych z naciskiem na wsparcie środowiskowe,
- 4) reforma aktywizacji zawodowej dla osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej poprzez upowszechnienie programów ekonomii społecznej.
- 5) wdrożenie programu przeciwdziałania ubóstwu energetycznemu, w tym inwestycje w efektywność energetyczną budynków w ramach Społecznego Planu Klimatycznego.

Bez szybkich i zdecydowanych działań, Polska może stać w obliczu długotrwałego kryzysu społecznego, którego skutki będą odczuwalne przez pokolenia.

Projektowanie, wdrażanie i ocena polityki przeciwdziałania ubóstwu powinna uwzględniać perspektywy samych osób ubogich oraz reprezentujących ich organizacji.

Raport kończy propozycja społecznego priorytetu dla polskiej prezydencji w Unii Europejskiej wraz z kilkoma tematami w jego ramach.

Priorytet to bezpieczeństwo socjalne w wymiarze społecznym UE, a w tym między innymi Europejska Strategia Przeciwdziałania Ubóstwu i aktualizacja Planu działania na rzecz realizacji Europejskiego Filara Praw Socjalnych.

Środowisko seniorów zrzeszonych w organizacjach senioralnych w badaniach i kontaktach bezpośrednich potwierdza pogorszenie się sytuacji ich rodzin.

Rodzi to po ich stronie nie tylko odczuwalne pogorszenie standardów codziennego życia, konieczność różnych wyrzeczeń np. w sferze modernizacji domostw, turystyki, wypoczynku, kultury, ale także poczucie obowiązku pomagania dorosłym dzieciom, wnukom.

Z badań tych wyłania się pogląd, iż wskazane są pilne, chociażby doraźne działania przeciwdziałające szerzeniu się biedy, m.in. poprzez:

- ustalania odrębnego wskaźnika inflacji, obejmującego koszyk dóbr i usług nabywanych przez seniorów (żywność, leki, media związane z utrzymaniem domu, z konieczności także usługi prywatnej służby zdrowia) który jest zdecydowanie wyższy niż wskaźnik inflacji liczony dla całej gospodarki narodowej;
- stosowanie tak ustalonego wskaźnika do procesu waloryzacji rent i emerytur;
- utrzymanie metody naliczania trzynastej i czternastej emerytury na poziomie co najmniej 2023 r.
- zniesienie, haniebnego i irracjonalnego w sensie ekonomicznym „*podatku Belki*” który dodatkowo, obok inflacji, deprecjonuje oszczędności odłożone kosztem wielu bieżących wyrzeczeń na czarną godzinę, tj. czas choroby, niepełnosprawności, pogrzebu itp. Wszak powstały one z dochodów już raz opodatkowanych.

Odrębnym zagadnieniem jest konieczność zabezpieczenia dostępu do opieki zdrowotnej i rehabilitacji oraz do świadczeń opiekuńczych na wypadek niesamodzielności, co omówiono w innych punktach PAKTU.

II. Zwracamy się do władz państwowych, samorządów terytorialnych, instytucji publicznych, świata nauki, pracodawców, organizacji III sektora i mediów o:

1. Monitorowanie i ocenę efektywności rządowych i społecznych programów polityki senioralnej

Pozytywnym zjawiskiem w polityce senioralnej jest opracowanie strategicznych dokumentów obrazujących długofalowe działania na rzecz poprawy sytuacji osób starszych w różnych obszarach ich funkcjonowania.

Jednym z nich są przyjęte w 2018 roku przez Radę Ministrów „*Założenia Polityki Społecznej wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo - Uczestnictwo – Solidarność*”.

Upływ czasu, zmieniająca się sytuacja w otoczeniu wskazuje na potrzebę analizy aktualności dokonanych w 2018 roku założeń i ustaleń jak i oceny skuteczności zarówno tych zrealizowanych jak zdiagnozowania przyczyn planów niezrealizowanych.

W latach 2018-2024 nie dokonano kompleksowej oceny skuteczności tego programu jak również jego modyfikacji.

Podjęcie procesu ewaluacji tak poważnego programu wynika ponadto z faktu, iż niektórych zjawisk jak pandemia, wojna, kataklizmy pogodowe itp. nie można przewidzieć z tak dużym wyprzedzeniem, a ponadto wymaga on aktualizacji z uwagi na obiektywne czynniki uzasadniające uzupełnienia i zmiany.

1.1 Zwracamy się do Rady ds. Polityki Senioralnej, autora w/w dokumentu i Ministerstwa RPiPS o przeprowadzenie wewnętrznego audytu (ewaluacji) jego realizacji umożliwiającego dokonanie rzetelnej oceny czy i w jakim stopniu został on zrealizowany i przyczynił się do poprawy sytuacji osób starszych w Polsce.

Pozwoli to nie tylko na jego zapewne uzasadnione uaktualnienie ale też zdiagnozowanie barier i przyczyn ewentualnych niepowodzeń lub zaniechań w realizacji.

W ewaluacji programu powinni wziąć udział eksperci ale też bezpośredni realizatorzy, tj. koordynatorzy projektów i ich bezpośredni beneficjenci finalni, tj. seniorzy.

1.2. Zwracamy się do organów i instytucji finansująco-kontraktujących środki publiczne na programy dotacyjne dla seniorów (samorzady terytorialne, Narodowy Instytut Wolności, MRPiPS, a także liczne fundacje) o dokonanie ewaluacji pozwalającej na ocenę czy projekty odpowiadają na współczesne wyzwania i potrzeby organizacji pozarządowych i ich beneficjentów, zwłaszcza liderów UTW, takie jak:

- przeciwdziałanie kryzysom przywództwa;

- niwelowanie skutków wypalenia zawodowego diagnozowanego jako choroba XXI wieku;
- wsparcie psychologiczne i psychiatryczne;
- szkolenia menedżerskie, informatyczne, prawnicze;
- sieciowanie organizacji, sztuka koncentracji potencjału, negocjowania i pozyskiwania partnerów do wspólnych przedsięwzięć.

Zadania w powyższym zakresie powinny zmodyfikować dotychczasowe priorytety i zaistnieć jako przedmiot konkursów grantowych ogłaszanych przez różne jednostki finansująco-kontraktujące, a ich bezpośrednim realizatorem powinny być wyspecjalizowane organizacje powołane dla wspierania organizacji pozarządowych oraz regionalne i ogólnopolskie zrzeszenia/federacje skupiające Uniwersytety Trzeciego Wieku.

1.3. Zwracamy się do Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, a w przypadku trwałego przejęcia zarządzania tym funduszem, do Ministra ds. Polityki Senioralnej o wprowadzenie istotnych zmian jakościowych i organizacyjnych w programie dotacyjnym AKTYWNI+, przeznaczonym dla wspierania aktywności osób starszych w odniesieniu do omawianych dalej jego cech.

Zmiany powinny dotyczyć :

1/ przedłużenia funkcjonowania programu Aktywni+ na kolejne 5 lat tj. na lata 2026-2030 oraz

2/ zwaloryzowania kwoty rocznego budżetu o 100%, bowiem kwota 40 mln rocznie została ustalona w roku 2013 i wskutek inflacji utraciła znacznie siłę nabywczą.

Obecny program kończy się w roku 2025.

W 13- letnim okresie jego obowiązywania nie dokonywano istotnych zmian w Regulaminie i treści priorytetów, mimo wielu postulatów wskazujących na zasadność ich wprowadzenia, co w świetle czekającej nas nowej perspektywy finansowania po roku 2025, ma silne umotywowanie.

Program stanowi ważne wsparcie organizacji senioralnych środkami na realizację zadań z zakresu aktywizacji osób starszych. Budzi wielkie zainteresowanie organizacji działających na rzecz seniorów, co skutkuje bardzo dużą liczbą ofert, niezwykle wygórowanymi wymaganiami co do oceny merytorycznej ostatecznie powodującym, iż do finansowania zostaje zakwalifikowanych **nie więcej 10-15% złożonych ofert.**

Ostatnie konkursy wskazywały na kuriozalną praktykę odmowy przyjęcia do finansowania nawet części tych ofert, które uzyskały maksymalną, przewidzianą Regulaminem liczbę punktów z uzasadnieniem „oferta uzyskała zbyt mało punktów”.

Trzynastoletni upływ czasu, zwłaszcza wysoki poziom inflacji w ostatnich latach poważnie zdeprecjonował siłę nabywczą tych środków, co wskazuje na potrzebę jej poważnego zwiększenia puli środków przeznaczonych na jego realizację. **Pozwoli to na większą liczbę zrealizowanych dobrych projektów na rzecz seniorów.**

Gruntownej analizie wymaga też Regulamin tego programu celem wyeliminowania nieżyciowych zapisów, a jednocześnie doprecyzowania zapisów odnośnie monitorowania i kontroli projektów i innych zagadnień sygnalizowanych wielokrotnie w roboczych naradach.

3/ rozdzielenia konkursu Aktywni + i jego budżetu na dwa konkursy - edycję 3. letnią i projekty 1. roczne.

Powszechną praktyką jednostek finansująco-kontraktujących, w tym także samorządowych jest ogłaszanie konkursów 3. letnich. Umożliwia to realizację większych, projektów o zasięgu ogólnopolskim, oznacza stabilizację i ciągłość finansowania oraz wydatnie podnosi efektywność wydatkowanych środków. Konkursy jednoroczne mogą być przeznaczone dla mniejszych projektów i początkujących wnioskodawców.

4/ zmiany harmonogramu procedur konkursowych, tj. ogłaszanie konkursów na kolejne lata w październiku -listopadzie roku poprzedzającego projekt, a nie jak obecnie w marcu lub później bieżącego roku, co wydłuży realizację konkursów jednorocznych do min 10-11 miesięcy, a 3 letnich do 34 miesięcy.

Procedura konkursowa trwa obecnie kilka miesięcy. Konkursy „roczne” obejmują de facto okres maksymalnie 6 miesięcy, chociaż umowny, teoretyczny harmonogram realizacji obejmuje 9 miesięcy.

Oficjalne rozstrzygnięcie konkursu następuje z reguły już po rozpoczęciu okresu realizacji i kwalifikowalności kosztów, tj. w połowie kwietnia, umowa zawierana jest w lipcu, dotacja wpływa do organizacji w sierpniu, organizacje wpadają w okres wakacji ograniczający aktywność organizacji i samych seniorów.

Organizacja zmuszona jest podjąć realizację harmonogramu zadań z opóźnieniem i w dodatku z własnych środków, których brak w wielu przypadkach jest barierą w realizacji projektu.

Powyższe okoliczności znacząco deprecjonują możliwości wykonawcze i efekty projektu, harmonogram realizacji spiętrzany jest w okresie wakacji i urlopów, a środki dotacji kumulowane są i wydawane w pośpiechu w IV kwartale roku.

5/ realizowanie ofert na zasadzie powierzenia, bowiem przy większych projektach wkład własny, nawet osobowy, jest poważną barierą dostępu, zwłaszcza w organizacjach działających na rzecz najstarszych i nie samodzielnych seniorów, wśród których pozyskanie wolontariuszy nie jest możliwe.

Podobny proces ewaluacji powinien dotyczyć także innych programów senioralnych, o co apelujemy w części I.

1.4. Zwracamy się do Ministra ds. Polityki Senioralnej w sprawie wsparcia opiekunów osób o szczególnych potrzebach oraz o podjęcie wysiłku zmierzającego do finalizacji prac nad konwencją ONZ w sprawach osób starszych.

1) Zgodnie z ministerialną deklaracją najważniejszym obecnie wyzwaniem jest wdrożenie ustawy dotyczącej bonu senioralnego. Rozwiązanie to budzi wielkie zainteresowanie, ale też już widoczne trudności na etapie jego realizacji.

Zainteresowani wyrażają pełną akceptację, jednak podnoszą potencjalne zagrożenie dla jego efektywności, a mianowicie fakt **braku na rynku pracy wykwalifikowanych opiekunów**, którzy mogliby wesprzeć rodzinę w opiece nad osobami potrzebującymi ostajej opieki, umożliwiając zobligowanym do sprawowania opieki kontynuowanie pracy zawodową.

Niezbędny jest zatem system szkolenia takich opiekunów, bowiem ich praca obarczona jest niezwykle wysokimi oczekiwaniami i odpowiedzialnością.

Konieczne są też szkolenia i poradniki dla korzystających z takiej formy wspomagania opieki nad osobami wymagającymi stałej pomocy.

Niewątpliwą pomocą mógłby być punkt konsultacyjny udzielający informacji i konsultacji.

2) Z okazji przypadającego 1 października Międzynarodowego Dnia Osób Starszych powtarza się apel o zaangażowanie Polski w podejmowane na forum międzynarodowym działań na rzecz poprawy ochrony prawnej zróżnicowanej grupy seniorów.

W sierpniu 2024 r. Zgromadzenie Ogólne ONZ uchwaliło rezolucję, w której przyjęło dorobek Grupy Roboczej ONZ ds. Starzenia, pracującej przez minione lata nad przygotowaniem do Konwencji ONZ o prawach osób starszych.

Uczestnicy Kongresu uznają, że Ministerstwo ds. Polityki Senioralnej może wnieść istotny wkład w wypracowaniu kolejnych rezolucji ONZ, które mogą otworzyć drogę do rozpoczęcia prac redakcyjnych nad konwencją.

1.5. Zwracamy się do Ministra Zdrowia o kontynuowanie działań w celu zaspokojenia uzasadnionych potrzeb zdrowotnych osób starszych, zarówno w zakresie promocji zdrowia, profilaktyki zagrożeń zdrowotnych i chorób, jak i leczenia oraz rehabilitacji.

1) Władze publiczne, zgodnie z art. 68 ust. 3 Konstytucji RP, są obowiązane do zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej osobom w podeszłym wieku.

Polscy seniorzy odebrali fakt wprowadzenia od 1 września 2016 r. Programu LEKI 75+ zarówno jako element realizacji zapisów Konstytucji RP, jak i dołączenie do innych krajów Unii Europejskiej realizujących podobne programy, np. Niemiec, Hiszpanii, Francji czy Włoch. Badania ankietowe przeprowadzone przez UTW potwierdziło rzeczywistą poprawę dostępu starszych osób do farmakoterapii. Jednocześnie środowisko UTW wspierało postulaty seniorów w sprawie rozszerzenia list refundacyjnych oraz ułatwienia uzyskania recepty. Dziś ordynacją leków dla seniorów zajmują się nie tylko lekarze i pielęgniarki POZ, ale także lekarze specjaliści i uprawnione do wystawiania recept pielęgniarki. Obok tych pozytywnych dla seniorów działań Ministerstwa Zdrowia, występują jednak liczne problemy wymagające pilnych rozwiązań.

2) Społeczność UTW uznaje, że w polityce zdrowotnej na rzecz seniorów należy uwzględniać potrzeby bardzo zróżnicowanych pod względem kondycji zdrowotnej i sprawności funkcjonalnej subpopulacji. Trudno jest objąć takie zróżnicowanie w ramy jednej, spójnej strategii ale powstałe w 2013r. w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej *Założenia Długofalowej Polityki Senioralnej na lata 2014-2020* spełniają nasze oczekiwania, bowiem równą wagę nadają opiece medycznej i promocji zdrowego starzenia się, a także uwzględniają rolę środowiska fizycznego i społecznego.

Mamy własne doświadczenia, poparte dowodami naukowymi, że systemowe działania w zakresie promocji zdrowia, profilaktyki chorób i postępowania leczniczego mogą znacząco poprawić stan zdrowia i kondycję psychofizyczną wielu osób starszych. W Polsce dysponujemy sprawdzonymi, stosunkowo tanimi i prostymi interwencjami służącymi np. obniżeniu ciśnienia tętniczego, wyrównaniu cukrzycy, obniżeniu hipercholesterolemii, promowaniu zdrowego odżywiania i aktywności fizycznej. Niedostatki w wykorzystaniu takich interwencji oznaczają utratę szans na zmniejszenie umieralności, chorobowości, i niepełnosprawności.

3) Pandemia pokazała, że w kryzysowej sytuacji, osoby starsze mają najbardziej utrudniony dostęp do poradnictwa ambulatoryjnego, co może być uznane za formę ageizmu. Także dzisiaj, już po ustąpieniu pandemii, czas oczekiwania 80-latka na planową wizytę w poradni specjalistycznej może sięgać 2-3 lat. Podkreślamy z naciskiem, że głównymi ofiarami pandemii były osoby starsze i niezwykle istotne jest poznanie wszystkich okoliczności tych tragicznych zdarzeń, których nie można sprowadzać, do statystycznej, bezosobowej formuły „nadmiernych zgonów”, mających mniejszy priorytet, gdyż dotyczą osób w wieku 65+.

4) W kontekście pojawiających się przekazów, sprzeciwiamy się przypisywaniu zjawisku starzenia się głównej odpowiedzialności za rosnące koszty opieki zdrowotnej w Polsce. Oceny te nie są poparte wystarczającymi dowodami naukowymi. Koszty ekonomiczne i społeczne opieki nad osobami starszymi są niezaprzeczalne i będą narastać wraz z liczbą seniorów osiągających wiek sędziwy, ale zależność pomiędzy starzeniem się ludności a wzrostem wydatków zdrowotnych nie jest tak sztywna, jak się często twierdzi. W wielu krajach następstwa dla systemów ochrony zdrowia i polityki społecznej wynikające z kształtowania się procesów demograficznych są wypadkową wielu innych niż demografia czynników, w tym decyzji politycznych dotyczących kosztów administracyjnych, kosztów procedur medycznych, cen leków, sprzętu i aparatury. Z tymi kosztami starzenie się społeczeństwa ma niewiele wspólnego. W Polsce wydatki NFZ na opiekę zdrowotną nad seniorami są niemal analogiczne, jak wielkość składek odprowadzanych przez osoby starsze do NFZ.

5) Uczestnicy Kongresu zwracają uwagę na potrzebę wszechstronnego monitorowania sytuacji zdrowotnej seniorów.

Tylko solidne, wiarygodne dane o sytuacji osób starszych umożliwiają optymalne przełożenie pozyskanej wiedzy na decyzje polityczne i wybór najefektywniejszych interwencji w zakresie promocji zdrowia, profilaktyki chorób, leczenia i rehabilitacji, opieki paliatywnej, organizacji opieki zdrowotnej, w tym geriatrycznej, opieki socjalnej i środowiska społecznego. Niezbędne jest wypełnienie luki w wiedzy co do rzeczywistych kosztów opieki zdrowotnej nad osobami starszymi. Tylko na podstawie rzetelnych danych można przeciwdziałać zakorzeniającym się stereotypom, nieuprawnionym uogólnieniom oraz obiektywnie oceniać efekty działań podejmowanych przez odpowiedzialne instytucje i organy wobec: konkretnej starszej osoby; kategorii seniorów o specjalnych potrzebach zdrowotnych.

6) Wyrażamy przekonanie, że potrzeby zdrowotne seniorów przewlekle chorych, niepełnosprawnych, niesamodzielnych, nie mogą być sprowadzane jedynie do bezpośrednich potrzeb medycznych ustalanych na podstawie często niepełnej diagnozy lekarskiej. Osoby te wymagają kompleksowego, geriatrycznego podejścia, które nadal jest raczej wyjątkiem niż normą. Istotne jest określenie stopnia upośledzenia zdrowia i zaburzenia funkcjonowania chorego i jego rodziny, dla ustalenia:

- zakresu zależności pacjenta od leków, aparatury i sprzętu, opieki paliatywnej;
- zakresu niezbędnych świadczeń opiekuńczych, socjalnych, pomocy w rozwiązywaniu rozlicznych problemów życia codziennego tych seniorów i ich rodzin, wynikających z czasochłonności opieki, pracy papierkowej dla uzyskania świadczeń i refundacji, telefonów w celu umówienia wizyt i badań, a czasami spowodowanych słabą orientacją lekarza co do choroby, brakiem zrozumienia, brakiem wsparcia z jego strony;
- zakresu koniecznego wsparcia rzeczowego i finansowego rodziny i/lub profesjonalnych opiekunów;

- możliwości wykorzystania innowacji technologicznych (ICT) dla zaspokojenia potrzeb osób starszych niepełnosprawnych i niesamodzielnych (np. zdalne monitorowanie wskaźników zdrowia).

Ten medyczny i pozamedyczny katalog potrzeb zdrowotnych starych ludzi przemawia za koniecznością integracji opieki społecznej i ochrony zdrowia!

Jesteśmy przekonani, że holistyczne, tzn. całościowe podejście zdrowia publicznego (vs redukcjonistyczne podejście medyczne) do zjawiska długowieczności stanowi wielką szansę na uzupełnienie dotychczasowych paradygmatów polityki zdrowotnej i społecznej aby systemy te mogły działać bardziej efektywnie, sprawiedliwie i długofalowo dla promocji zdrowia, prewencji chorób, zaspokajania potrzeb ludzi cierpiących na choroby przewlekłe, niepełnosprawnych i niesamodzielnych w wieku senioralnym.

1.6. Zwracamy się do Ministra Rozwoju i Technologii o opracowywanie takich rozwiązań w mieszkalnictwie, by uwzględniały one oczekiwania i uzasadnione potrzeby osób starszych

Miejsce zamieszkania dla osób starych często stanowi główne miejsce całodobowego pobytu. Dlatego szczególnie ważnym jest stworzenie jak najlepszych warunków do życia dla osób starych, często samotnych, niepełnosprawnych lub z ograniczoną sprawnością fizyczną czy psychiczną, które z powodu licznych barier, nie tylko architektonicznych, pozostają większość czasu we własnych mieszkaniach.

Wraz z wiekiem zmienia się sytuacja życiowa większości ludzi starych, zmienia się wielkość dochodów, ale także struktura wydatków, wzrasta zapotrzebowanie dotyczące opieki zdrowotnej, Także potrzeby mieszkaniowe osób starych są zupełnie inne niż osób młodych, m.in. rosną wymagania dotyczące otoczenia miejsca zamieszkania.

Uważamy, iż celem działania państwa i innych podmiotów administracji publicznej, w tym samorządowej, powinno być wyznaczanie kierunków polityki miejskiej, aby stały się bardziej innowacyjne i zespolone w uruchamianiu społeczno-ekonomicznego potencjału ludności starszej wiekiem, i przyczyniały się do poprawy jakości życia seniorów.

Główne zadania realizacyjne w tym zakresie dotyczą:

1) projektowania mieszkań, usług społecznych i transportu związanego z rozwojem miast bez barier architektonicznych,

- 2) wprowadzania i rozpowszechniania nowych technologii poprawiających jakość życia ludności starszej wiekiem, w tym: budowa wind, by zlikwidować „niewolnictwo IV piętra”;
- 3) budowa mieszkań wspomaganych pozwalających na uzyskanie samodzielności w codziennym funkcjonowaniu, zakupach, załatwianiu spraw urzędowych itp., ułatwiające nawiązywaniu kontaktów społecznych, tworzenia wolontariatu, pomoc sąsiedzkiej itp. oraz dające szansę na urlop wytchnieniowy stałym opiekunom osób niesamodzielnych;
- 4) zarządzania miastami i przyszłości obszarów miejskich w starzejącym się społeczeństwie oraz
- 5) wspieranie rozwoju mieszkalnictwa uwzględniającego potrzeby ludności starszej wiekiem.

Jedną z możliwości jest tworzenie stref zamieszkiwania „przyjaznych ludności zaawansowanej wiekiem” z mieszkalnictwem przystosowanym w sensie techniczno-budowlanym, architektoniczno-urbanistycznym, obejmujących zagospodarowany do celów mieszkalnych teren i obiekty usługowe oraz w wymiarze środowiska mieszkalnego wraz elementami środowiska naturalnego przetworzonymi przez człowieka na obszarze zamieszkiwania i oddziałującymi na niego.

Strefy takie powinny zapewniać łatwy dostępem do komunikacji pieszej i rowerowej, bezpieczny sposób poruszania się, a także charakteryzować się rozwiniętą demokracją lokalną gwarantującą wpływ starszych członków społeczności miejscowych na sprawy bezpośrednio ich dotyczące, np. sprawny transport publiczny udostępniający odleglesze obszary miejskie oraz inne udogodnienia.

Jesteśmy jednak świadomi, że nawet spełniające powyższe warunki, precyzyjnie zaprojektowane strefy „przyjazne ludności zaawansowanej wiekiem” mogą w realiach rynkowych stać się „gettami” ludzi starszych, niwecząc dążenia do równoważenia struktury przestrzennej miast.

Uważamy, że władze miejskie, projektodawcy, urbaniści muszą umieć odpowiedzieć na zasadnicze pytanie, czy seniorzy muszą się chronić przed społecznością miejską, czy też społeczność ta winna ulec gruntownej zmianie, by zapewnić starszym godne bytowanie w przestrzeni miejskiej.

Uważamy, w kontekście mieszkalnictwa, że potrzebne są innowacje i nowe technologie, które jednak nie zastąpią opieki społecznej, choć mogą:

- 1) zmniejszyć jej koszty, jak to się dzieje w krajach skandynawskich;
- 2) poprawić jakość świadczeń;
- 3) a przy dostarczaniu usług wprost do mieszkań, zwiększać zyski dostawców.

Pełniejsze wykorzystanie nowych technologii do czynienia życia ludności starszej łatwiejszym wymagać będzie znacznych zmian w strukturze i kierunkach rozwoju miast, co jest kwestią przyszłości ale wymaga już podjęcia prac przygotowawczych.

Uczestnicy Kongresu dostrzegają szereg trudności związanych z naciskiem na własne finansowanie mieszkania w okresie emerytury. Starsi właściciele-użytkownicy stają się głównym przedmiotem strategii upłynniania bogactwa zawartego w ich nieruchomościach mieszkaniowych w zamian za przejęcie - np. przez bank - prawa własności lub użytkowania opuszczonego lokalu.

Stosowane są w tym celu na ogół, takie metody jak:

- 1) odkładanie bieżących płatności stających się długiem podlegającym zwrotowi w chwili sprzedaży i - lub - opuszczenia lokalu przez starego mieszkańca;
- 2) inwestorski zakup mieszkania od seniora za cenę niższą od wartości rynkowej w zamian za dożywotnią rentę i opłacanie czynszu oraz
- 3) tzw. hipoteka odwrócona polegająca na udzielaniu osobom starszym, mającym zakończone lub zaawansowane spłaty kredytu hipotecznego, kredytów konsumpcyjnych lub innych płatności pod zastaw wartości nieruchomości mieszkaniowej.

Polityka miejska i działania dotyczące starzenia ludności prowadzone są przez oddzielne ministerstwa, podlegają niejednakowym kompetencjom władz terytorialnych. Przejście od „rządzenia miastem” do „zarządzania miejskiego” jako forma przystosowania się do „epoki długowieczności” oznacza między innymi podejmowanie decyzji i metod działania opartych na partnerstwie z ludnością w starszym wieku.

1.7. Zwracamy się do Ministra Sprawiedliwości, Policji i organów pomocy społecznej o zintensyfikowanie działań na rzecz zapewnienia seniorom szeroko zdefiniowanego poczucia bezpieczeństwa.

[Poczucie bezpieczeństwa to jedna z podstawowych potrzeb człowieka. Osoba starsza jest na to szczególnie wrażliwa, bowiem w relacjach społecznych jest najczęściej stroną słabszą.]

Mimo intensywnych działań prewencyjnych i kampanii informacyjnych prowadzonych w organizacjach senioralnych, wciąż **nasilają się różnorodne przestępstwa na szkodę osób starszych**, a metody wyłudzenia pieniędzy, danych osobowych, fikcyjnych inwestycji kapitałowych, zaciągania kredytów i wielu innych są coraz bardziej wyrafinowane. Przedmiotem badań i stałych działań prewencyjnych powinny być także zagadnienia bezpieczeństwa w cyberprzestrzeni, od którego często rozpoczynają się działania przestępcze na szkodę osób starszych.

Wykrywalność sprawców tych przestępstw nie przekracza 25% przypadków, co dla poszkodowanych jest zjawiskiem niezwykle dramatycznym.

Nieustającą więc pozycją oferty programowej UTW powinna być prewencja w różnych formach, wydawanie poradników identyfikujących zagrożenia oraz promowanie wzorców zachowania się w sytuacji zagrożenia.

Zagrożeniem bytu, zdrowia i elementarnych praw seniorów jest **przewlekłość procedur sądowych** z udziałem lub z powództwa osób starszych (niekiedy niedożywających sprawiedliwości).

Jednym z czołowych zagrożeń, na które uskarżają się osoby starsze w badaniach ankietowych jest przemoc psychiczna, fizyczna i ekonomiczna **ze strony rodziny**, przejawiająca się m.in w:

- konieczności wspierania finansowego przez seniorów młodszych członków rodziny (dzieci, wnuków), np. poprzez całkowite finansowanie kosztów użytkowania, wspólnego mieszkania, spłatę kredytów zaciąganych przez członków rodziny na nazwisko seniora,
- spychaniu na margines życia rodzinnego,
- przemoc psychiczna, ekonomiczna, a nawet fizyczna,
- nadużywania procedury ubezwłasnowolnienia osób starszych, podyktowanego wyłącznie niecierpliwością w objęciu mieszkania, majątku, dysponowania oszczędnościami itp. a nie dobrem podopiecznego.

Są to zjawiska, których skali nie oddaje w pełni żadna ewidencja i statystyki sądowe, bowiem seniorzy bardzo się wstydzą o nich mówić, rzadko występują na drogę sądową, mają też skłonność do usprawiedliwiają niegodziwości członków rodziny, a nawet sami siebie obarczają winą za niewłaściwe wychowanie dzieci, wnuków.

Środowisko UTW postuluje podjęcie m.in. takich działań, jak:

- 1) wprowadzenie przyspieszonego trybu rozpatrywania wszelkich spraw sądowych z powództwa osób starszych lub z ich udziałem, zwłaszcza gdy sprawy dotyczą żywotnych spraw bezpieczeństwa lub narażających osoby starsze na utratę zdrowia;
- 2) udzielanie bezpłatnej pomocy prawnej osobom starszym w reprezentowaniu seniorów w czasie rozpraw przed sądem,
- 3) okazywania większej empatii i asertywności w decydowaniu przez sądy o ubezwłasnowolnieniu osoby starszej, bowiem instytucja ubezwłasnowolnienia ze swojej istoty ma chronić i służyć dobru seniora, a nie zaspakajać

niecierpliwość w objęciu spadku, chciwość i inne przyziemne interesy spadkobierców,

- 4) powołanie, w ramach systemu pomocy społecznej, **kuratorów** nad sytuacją osób starszych na wzór kuratorów rodzin dysfunkcyjnych z Niebieska Kartą,
- 5) wzmocnienie kadrowe i logistyczne działań Policji w wykrywanie sprawców przestępstw na szkodę osób starszych.

Odrębnym ale niezwykle ważnym elementem jest zapewnienie bezpieczeństwa materialnego i socjalnego.

1.8. Zwracamy się członków Polskiej Akademii Nauk, przedstawicieli wyższych uczelni, kadry kierowniczej korporacji, partnerów biznesowych o utrzymanie dobrych praktyk w zakresie wsparcie edukacyjnego środowiska UTW.

Uniwersytety wciąż doskonałą swoje programy edukacyjne i profilaktyczne, dlatego też wskazane jest rozszerzanie wszelkich form bezpośredniej współpracy, które przyniosły dotychczas wielki pożytek dla społeczności UTW:

- 1) dobrą praktyką, wartą kontynuacji i powielania w kraju, są pakiety edukacyjne realizowane przez profesorów Polskiej Akademii Nauk na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego woj. mazowieckiego; są one finansowane z budżetu urzędu marszałkowskiego, a dla UTW są bezpłatne;
- 2) ze strony wolontariatu pracowniczego - wykłady pracowników banków, sądów, placówek służby zdrowia, instytucji centralnych i korporacji biznesowych, pracowników Policji,
- 3) patronaty naukowe i bezpośrednie wsparcie edukacyjne ze strony macierzystych lub patronackich uczelni.

Należy podkreślić, że kontakty z kadrami naukową i kierowniczą gwarantują zapewnienie wysokiego poziomu naukowych wykładów. zwłaszcza w małych aglomeracjach nie posiadających ośrodków akademickich. Seniorzy są żłaknieni wiedzy, m.in. w zakresie nowoczesnych technologii medycznych, nowych rozwiązań legislacyjnych, nauk społecznych, a także krajowej i międzynarodowej polityki.

1.9. Zwracamy się do Przewodniczącego Zespołu Parlamentarnego ds. UTW o:

- 1) pozyskanie do składu Parlamentarnego Zespołu ds. UTW kolejnych parlamentarzystów sejmiku i senatu RP reprezentujących różne opcje polityczne, co ułatwi podejmowanie inicjatyw i działań na rzecz seniorów ponad podziałami, bardziej skuteczny proces legislacyjny wypracowanych wspólnie kierunków działania;

- 2) zwiększenie aktywności Zespołu w codziennych kontaktach z Uniwersytetami Trzeciego Wieku, jego obecności w mediach oraz kontaktów i wizytacji różnych środowisk senioralnych, zwłaszcza w kontekście wyzwań związanych kształtowaniem polityki senioralnej;
- 3) wypracowanie stałych form kontaktów i form współdziałania ze środowiskiem UTW, np. zapraszania przedstawicieli UTW na posiedzenia zespołu, konsultowanie projektów aktów prawnych dot. seniorów itp.
- 4) inspirowanie przez Zespół merytorycznych rozwiązań systemowych i programów działania w corocznych programach współpracy samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi;
- 5) opiniowanie i wspieranie inicjatyw legislacyjnych dotyczących osób starszych;
- 6) opracowanie planu i harmonogramu pracy z co najmniej półrocznym wyprzedzeniem oraz włączanie zarówno organizacji UTW jak i instytucji centralnych w jego realizację.

Autorzy niniejszego PAKTU pokładają wielkie nadzieje na wniesienie przez członków tego Zespołu cennych uwag do ostatecznej jego treści, a następnie udzielić wsparcia w jego wdrażaniu.

Środowisko UTW ma stałe kontakty z parlamentarzystami w ich okręgach wyborczych oraz rozeznanie i ocenę ich zaangażowania w sprawy seniorów i może zarówno zainspirować ich do przystąpienia do Zespołu, a jednocześnie udzielić zainteresowanym rekomendacji i dostarczyć inspiracji do aktywnego działania.

Stawia też do dyspozycji swoje kanały informacyjne i logistykę do prowadzenia badań społecznych na populacji seniorów konsultacji społecznych nowych rozwiązań prawnych dot. osób starszych na terenie całej Polski.

Środowisko UTW nie unika dyskusji nad trudnymi tematami. Do takich należy dziś ogólnoswiatowy trend zrównania wieku emerytalnego dla kobiet i mężczyzn oraz wydłużenia wieku przechodzenia na emeryturę.

Zagadnienie to poprzedzone być musi szerokim dialogiem społecznym wraz z równoległym wdrażaniem rozwiązań w zakresie dobrowolnych, alternatywnych sposobów wydłużania aktywności zawodowej.

2. Rozwój podmiotów ekonomii społecznej i wspomaganego zatrudnienia

Rynek pracy dla osób o szczególnych potrzebach tj. osób starszych niepełnosprawnych, niesamodzielnych wspomagany musi być przez rozwój ekonomii społecznej, czyli sfery, w której ekonomiczna działalność służy realizacji celów społecznych.

Tworzenie warunków do rozwoju ekonomii społecznej i solidarnej oraz wspieranie współpracy administracji publicznej z podmiotami ekonomii społecznej należy do zakresu MRPiPS. Chodzi przede wszystkim o zatrudnianie i reintegrację osób, które znajdują się w wyjątkowo trudnej sytuacji życiowej i są zagrożone wykluczeniem społecznym. To szczególnie niepełnosprawni, bezrobotni oraz seniorzy.

Lepiej dopasowane do ich potrzeb miejsca pracy to jednak nie wszystko. Wśród celów społecznych jest także wspieranie podmiotowości i samodzielności tych osób, odbudowa ich zdolności do pełniejszego uczestniczenia w życiu społecznym i zawodowym. To także działania na rzecz rozwoju lokalnego.

Cele ekonomii społecznej i solidarnej realizowane są przez podmioty ekonomii społecznej. Należą do nich:

- przedsiębiorstwa społeczne, np. spółdzielnie socjalne,
- jednostki reintegracyjne, czyli takie, których głównym celem jest ponowna integracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- podmioty działające w sferze pożytku publicznego takie jak stowarzyszenia, fundacje oraz podmioty sfery gospodarczej utworzone w związku z realizacją celu społecznego – spółki non-profit i spółdzielnie, których celem jest zatrudnienie np. inwalidów i niewidomych.

Zważywszy, iż:

1/ najtrudniejszą pozycję na rynku pracy i małe szanse na znalezienie pracy mają osoby niepełnosprawne,

2/ praca dla osób niepełnosprawnych to szansa na samodzielność, a zarazem forma rehabilitacji zdrowotnej oraz poprawę sytuacji ekonomicznej i pozycji w społeczeństwie,

to wszelkie instrumenty wspomaganie zatrudnienia osób niepełnosprawnych i tworzenia dla nich nowych miejsc pracy warte są i wymagają zaangażowania państwa, samorządu terytorialnego i mogą przynieść wielorakie korzyści.

Osobom chcącym pracować, niezależnie od ich wieku, należy udzielić wszechstronnego wsparcia szkoleniowego i materialnego niezależnie od wieku i posiadanych uprawnień emerytalnych lub rentowych oraz udostępnić mechanizmy wsparcia stosowane w polityce rynku pracy wobec bezrobotnych w wieku do 60 lat.

Ważną kwestią jest tworzenie możliwości w wyborze nowych ścieżek karier aktywności dla pracujących w zawodach, które wymagają wysokiej sprawności

psychofizycznej jak hutnictwo, górnictwo, obsługa transportu, a także niektóre zawody artystyczne.

Jest to szansa na aktywność seniorów w zawodach, w **których wiek i doświadczenie zawodowe jest atutem, a wymagania psychotechniczne są łagodniejsze.**

3. Tworzenie rynku pracy dla osób starszych

[Dla wielu seniorów praca zawodowa była i jest główną treścią i sensem życia.]

Jej nagłe zaniechanie powoduje nie tylko znaczące obniżenie budżetu domowego i poziomu życia, do którego senior przywykł, ale też nasilenie chorób przewlekłych, podatność na choroby otępienne, depresje itp.

Ageizm sprzyja zaburzeniom zdrowia psychosomatycznego i złemu samopoczuciu starszych pracowników. Pracodawcy boją się potencjalnej absencji chorobowej starszych pracowników, obniżonych parametrów wydolności psychofizycznej, ograniczonej mobilności, np. ograniczeń w prowadzeniu pojazdów, możliwości wyjazdów w delegacje, niedostatku kompetencji informatycznych, trudnej asymilacji w środowisku osób młodych i wielu innych.

Zważywszy zatem, iż:

1/ wielu relatywnie młodych seniorów, w tym pracujących w wolnych zawodach, emerytowanych pracowników naukowych, rzeczoznawców, ekspertów, agentów ubezpieczeniowych itp. pragnie podtrzymać jak najdłużej aktywność zawodową; 2/ o potrzebie aktywności zawodowej decydują zarówno względy osobowościowe, zdrowotne, społeczne jak i ekonomiczne. Jej zaprzestanie w wieku 60/65 lat to wielkie marnotrawstwo potencjału intelektualnego i wytwórczego, a dla zainteresowanych źródło frustracji i przyczyna drastycznego pogorszenia sytuacji finansowej;

3/ niektórzy emeryci pragną rozpocząć nową ścieżkę kariery zawodowej i wykorzystując swoje doświadczenia zawodowe podejmują nowe lub pokrewne zajęcia zarobkowe, np. w zakresie zarządzającymi nieruchomości, prowadzenia biur rachunkowo-księgowych, rzeczoznawstwa majątkowego, doradztwa podatkowego itp.

4/ pragną realizować się w pracy społecznej i zakładają organizacje pozarządowej,

to ogromnym, niezwykle chłonnym, **rynkem pracy dla osób starszych mogłyby być m.in. organizacje pozarządowe**, zwłaszcza zrzeszające osoby starsze. Potrzebują one księgowych, prawników, doradców, instruktorów, lektorów itp. specjalistów, lecz barierą ich stałego zatrudnienia w NGO są bardzo wysokie koszty pracy.

Organizacje mają większe możliwości elastycznego czasu pracy, zatrudnienia w niepełnym wymiarze godzin, wykonywania pracy w domu.

Barierą wskazywaną przez wszystkie niemal organizacje pozarządowe jest **niedostatek środków finansowych organizacji na stałe zatrudnienie**, pogłębiony koniecznością pobierania od pracownika składek ZUS oraz ponoszenia dodatkowych kosztów z tego tytułu przez pracodawcę.

Z badań wynika, iż seniorzy bardzo chętnie podejmowaliby dorywczą pracę zarobkową w przyjaznym środowisku swojej macierzystej organizacji, lecz warunkiem powodzenia jest wprowadzenie różnych form finansowego wspomagania takiego zatrudnienia.

Korzyści z rekomendowanych rozwiązań byłyby wielorakie: zwiększenie oferty programowej i poprawa kondycji organizacji, poprawa sytuacji finansowej seniora, zwiększenie jego aktywności, pobudzanie dodatkowego popytu wewnętrznego, rozwój srebrnej gospodarki, a co zatem udzie wpływów do budżetu państwa z podatków sektora wytwórczego, w tym VAT.

W szerszym kontekście to także poprawa stanu zdrowia i kondycji psychofizycznej osób starszych.

Wychodząc naprzeciw powyższym potrzebom, środowisko UTW przedkłada postulaty i rekomendacje dla:

1/ Ministra Rodziny Pracy i Polityki Społecznej, które powinno podjąć prace nad wprowadzeniem instrumentów ekonomicznych i socjalnych zachęcających obydwie strony, tj. pracodawców i potencjalnych pracowników do nawiązania relacji, m.in. poprzez zwolnienie emerytów i rencistów z podatku dochodowego od osób fizycznych od wynagrodzeń na umowach cywilnoprawnych oraz obciążenia ich wynagrodzeń oraz kosztów pracodawcy z tytułu składek na rzecz ZUS;

2/ Urzędów pracy, które powinny rozszerzyć interpretację **definicji „bezrobotnego”** lub stworzyć odrębną definicję **„osoby starszej poszukującej pracy”** i wyposażyć ją w przywileje i formy wsparcia przewidziane obecnie dla „bezrobotnego”.

Pozwoliłoby to na objęcie osób starszych chcących pracować formami pomocy np. dotacjami na zakup środków produkcji, sprzętu komputerowego, oprogramowania, finansowania szkoleń kwalifikacyjnych itp.

Różnorodne zachęty do zatrudniania osób starszych powinny znaleźć się w nowelizacji Kodeksu Pracy jak i w przepisach o zabezpieczeniu społecznym.

Starsi pracownicy są z reguły bardziej stabilni i lojalni wobec pracodawcy, a w wielu zawodach dojrzały wiek jest atutem budzącym zaufanie u klientów. Posiadają też doświadczenia i umiejętności, które nabywa się z wiekiem jak rozwiązywanie konfliktów międzyludzkich, zarządzanie personelem, identyfikacja i niwelowanie ryzyka itp.

Powyższy kierunek działania to także alternatywa dla potencjalnego urzędowego podnoszenia wieku emerytalnego, źle odbieranego społecznie, który ponadto w wielu zawodach jest niemożliwy do utrzymania aktywności, a dla wielu ludzi ze względów zdrowotnych niewykonalny i nieefektywny. **Jednak nie powinno to zamykać dyskusji społecznej, eksperckiej i politycznej na ten temat.**

4. Dokonanie przeglądu dotychczasowych uregulowań prawnych, polityk publicznych, działań administracyjnych na wszystkich szczeblach oraz praktyk społecznych pod kątem ageizmu instytucjonalnego i doznawanego przez seniorów w codziennym życiu

W maju 2024 r. Grupa Roboczej ONZ ds. Starzenia się (OEWGA) przyjęła w drodze konsensusu decyzję 14/1, w której:

- 1/ ageizm uznano za szeroko rozpowszechnione zjawisko oparte na uprzedzeniach;
- 2/ podkreślono, że ageizm jest zjawiskiem nieakceptowalnym a jego eliminacja musi dotyczyć wszelkich form przemocy, dyskryminacji oraz zaniedbań osób starszych, co ma fundamentalne znaczenie dla możliwości pełnego korzystania przez seniorów z praw człowieka i podstawowych wolności.

Zadaniem wspólnym zarówno rządu, samorządu jak i organizacji senioralnych i to w wielu obszarach jest walka ze negatywnymi stereotypami dotyczącymi osób starszych i zjawiskiem ageizmu czyli dyskryminacji ze względu na wiek.

Jak wynika z informacji o strategicznych kierunkach działania UTW, zamieszczonych w Części 1. niniejszego Paktu zwalczanie wszelkich form ageizmu jest priorytetem naszej aktywności - dziś i w przyszłości.

Dyskryminacja ze względu na wiek ma miejsce w wielu obszarach życia zawodowego i społecznego z szerokim pakietem negatywnych skutków dla wszystkich zainteresowanych. ukrytego w normach i obowiązujących przepisach prawa, w takich obszarach jak m.in.:

- 1/ dostęp do służby zdrowia, w tym dostęp do opieki długoterminowej i paliatywnej;
- 2/ dostęp do rynku pracy;

- 3/ dostęp do edukacji;
- 4/ dostęp do nowych technologii;
- 5/ dostęp do informacji o możliwych formach wsparcia; 6/
dostosowania do zmian klimatycznych;
- 7/ dostosowania mieszkań i dostępność infrastruktury; 8/
dostęp do wsparcia środowiskowego.

Niezbędne są kampanie społeczne adresowane do wszystkich grup wiekowych, poczynając od najmłodszych obywateli, na rzecz promowania wysokiej pozycji seniora w rodzinie i społeczeństwie, tworzenie etosu osoby starszej jako seniora rodu, mentora, doradcy, służącego młodym swoim doświadczeniem, mądrością życiową, autorytetem.

Zadanie to powinno znaleźć się w znowelizowanej strategii rządowej polityki senioralnej jak i w priorytetach zadań w konkursach dotacyjnych dla organizacji pozarządowych.

Zadania inspirujące w tym zakresie powinny wyjść także od Rady ds. Polityki senioralnej, a także sejmowych i senackich komisji zajmujących się problematyką osób starszych.

Społeczność UTW, jeżeli chodzi o zjawisko ageizmu, jest otwarta na szeroki katalog tematów do dyskusji i nie unika kwestii trudnych, drażliwych, przesłoniętych, z różnych przyczyn, kurtyną milczenia.

Dyskryminacja ze względu na wiek ma miejsce m.in. wówczas, gdy unikamy podejmowania problematyki seksualności ludzi w starszym wieku. Seksualność jest ważna na wszystkich etapach cyklu życia, a badania pokazują, że większość osób starszych postrzega aktywność seksualną i intymność w tej sferze, jako ważne elementy jakości życia, przynoszące korzyści dla zdrowia i dobrego samopoczucia.

Jednak w wielu krajach, w tym w Polsce, prawa seksualne osób starszych na ogół nie są przestrzegane. Jedną z przyczyn jest obecna w społeczeństwie tendencja do postrzegania ludzi w starszym wieku jako istot aseksualnych. Dlatego problematyka seksualności osób w starszym wieku pozostaje tematem *tabu*, jest otoczona murem mitów i dezinformacji sprowadzających tę sferę życia do zaburzeń urogenitalnych lub do rodzaju wynaturzeń, co mają np. potwierdzać zdarzające się w placówkach opiekuńczych przypadki napaści na tle seksualnym.

Istnieje potrzeba przeciwstawienia się uprzedzeniom, poszanowania seksualnej podmiotowości i różnorodności ludzi w starszym wieku poprzez opracowanie niedyskryminujących rozwiązań praktycznych zwiększających z jednej strony świadomość seniorów co do ich praw w sferze życia seksualnego, a z drugiej strony

mających na celu podniesienie świadomości personelu medycznego, zwłaszcza lekarzy rodzinnych i geriatrów, co do konieczności bardziej holistycznego myślenia o osobie starszej z uwzględnieniem porad profilaktycznych i leczniczych związanych z życiem seksualnym. Do zadań personelu medycznego i opiekuńczego należy także zapobieganie napaściom na tle seksualnym w domach opieki dla osób starszych, np. poprzez wyjaśnienie, kiedy aktywność seksualna jest akceptowalna, a kiedy nie.

Wysoco niehumanitarną formą ageizmu instytucjonalnego jest nieposzanowanie prawa do godnego umierania przysługującego osobie starszej w terminalnej fazie życia z powodu ciężkich schorzeń.

Uważamy, że zasada poszanowania praw osoby nieuleczalnie lub śmiertelnie chorej, powinna zostać wprowadzona do współczesnej praktyki lekarskiej. Aby tak się stało, niezbędna jest zarówno refleksja etyczna, jak również jej praktyczne zastosowanie, które polega na upodmiotowieniu pacjenta, co oznacza konieczność postrzegania umierającego chorego jako osoby należącej nadal do świata żywych z przynależnymi prawami człowieka.

Celem działań medycznych jest chory człowiek, a nie, przede wszystkim, „życie i zdrowie ludzkie” lub „przeciwdziałanie cierpieniu”, jako samoistne byty – oderwane od umierającego człowieka. Afirmacja życia może rodzić postawy zwane uporczywą terapią, zaś afirmacja ulgi w cierpieniu jako najwyższego dobra może prowadzić do postaw eutanatycznych – dla ulżenia cierpieniu warto poświęcić życie chorego.

Wyrażamy przekonanie, wsparte zasadami etyki lekarskiej, że opieka paliatywna poprawia jakość życia starszych pacjentów, ich rodzin i opiekunów oraz zmniejsza ryzyko fizycznego i psychicznego cierpienia. Dlatego niezwykle istotne jest udostępnienie starzejącemu się społeczeństwu odpowiedniej i spersonalizowanej opieki paliatywnej, zapewniającej możliwość przeżycia ostatniego etapu życia bez bólu i cierpienia.

Nasze klarowne stanowisko w tej sprawie nie oznacza zamykania oczu na postępujące w wielu krajach zmiany postaw społecznych, stanowisk środowisk lekarskich i filozofii medycyny wobec metody zwanej lekarską/medyczną pomocą w śmierci.

Krajami, w których śmierć wspomagana przez lekarza jest legalna są: Australia (wszystkie stany), Belgia, Holandia, Kanada, Luksemburg, Stany Zjednoczone (wybrane stany), Hiszpania, Szwajcaria. Łącznie dotyczy to 29 jurysdykcji, we Francji ustawa jest procedowana.

Temat ten często podejmowany jest przez samych seniorów, nieuleczalnie chorych, którzy nie godzą się na sztuczne podtrzymywanie życia, za cenę ogromnych cierpień fizycznych i psychicznych, poniżających procedur, czyniących ich byt nieznośnym.

III. Zwracamy się do ogółu społeczeństwa i do wszystkich podmiotów życia publicznego w Polsce z syntetycznym, końcowym przesłaniem

- Postrzeganie długowieczności jako zjawiska pozytywnego stwarza szansę na zakwestionowanie szkodliwych stereotypów wobec człowieka starego i starości, sprzyja przemyśleniu i optymalnemu wyborowi priorytetów w politykach publicznych uwzględniających zróżnicowane potrzeby ludzi w starszym wieku. Podkreślamy jednak, że zamieszczone w tym Pakcie postulaty i rekomendacje, także te dotyczące spraw trudnych, mogą być z powodzeniem wykorzystane dla poprawy losów ludzi w każdym wieku.
- Wykorzystując doświadczenia i kontynuując dobre praktyki z ostatnich 10 lat, niniejszy Pakt na Rzecz Seniorów 2025 i zawarte w nim postulaty, rekomendacje i wnioski będą przekazane do konkretnych instytucji i osób, z ofertą prowadzenia szerokich konsultacji społecznych w środowiskach senioralnych, współdziałania na etapie ich realizacji oraz z nadzieją na osobistą reakcję adresatów i przyjęcie odpowiedzialności za ich wdrożenie. W trosce o dobro wszystkich seniorów, jesteśmy szczególnie zainteresowani pozytywnym rozpatrzeniem naszego postulatu w sprawie powołania autonomicznej instytucji Rzecznika Praw Osób Starszych.
- Środowisko UTW, zwłaszcza ich liderów, czeka wieloletnia żmudna praca nad zniwelowaniem skutków pandemii, poprawą kondycji psychofizycznej naszych seniorów, odbudowaniem populacji czynnych słuchaczy, przywróceniem dawnej, niezwykle szerokiej oferty programowej UTW i ustawiczna praca nad wzmocnieniem instytucjonalnofinansowym organizacji oraz nad standaryzacją jakości ich funkcjonowania.
- Do długofalowej strategii należy także inspirowanie i zacieśnianie współpracy ze środowiskami parlamentarzystów, jednostkami samorządu terytorialnego wszystkich szczebli, organami i instytucjami państwowymi, ze światem nauki i techniki oraz mediami, a także rozwój współpracy międzynarodowej.
- Będziemy czynić wysiłki dla tworzenia etosu osoby starszej w rodzinie i społeczeństwie, przeciwdziałać wszelkim formom dyskryminacji ze względu na

wiek, domagać się równego i godnego traktowania każdej osoby starszej niezależnie od jej stanu psychofizycznego i statusu socjalnego. Dlatego informacje, opinie i sprawy ludzi w starszym wieku będziemy rozpatrywać także w kategoriach etycznych: prawdy, dobra i mądrości.

- Takie podejście wykorzystamy w celu zahamowania rozpowszechniania wielu mitów i uproszczeń, czego symbolem jest wyrażenie „Tsunami starych ludzi”, a które jest, tak jak inne stereotypowe wyobrażenia na temat seniorów:
 - 1/ niezgodne z rzeczywistością, czyli błędne, gdyż jest oparte na fałszywej interpretacji danych;
 - 2/ szkodliwe dla człowieka starego i populacji ludzi starych; dla rodziny i relacji międzypokoleniowych; dla lekarzy i systemu zdrowotnego; dla rynku pracy i systemu zabezpieczenia społecznego; dla rozwoju społeczno-gospodarczego kraju;
 - 3/ niemądre, gdyż abstrahuje od doświadczeń seniorów, nie uwzględnia szerszego kontekstu oraz wiedzy z różnych dziedzin, nie bierze pod uwagę wszystkich opcji i ich konsekwencji, źle identyfikuje problemy i utrudnia ich skuteczne rozwiązywanie.
- Uczestnicy IV Kongresu będą promować podejmowanie mądrych decyzji w odniesieniu do ludzi starych poprzez szersze wykorzystywanie kilku znanych, niedrogich, stosowanych w codziennej działalności UTW od 50 lat, zasad:
 1. **Zachęcanie do nieskrępowanej debaty z udziałem odpowiednich ludzi:** 1/ o zróżnicowanym i bogatym doświadczeniu i wiedzy;
 - 2/ gotowych się uczyć od siebie nawzajem, przyjmować nowe pomysły;
 - 3/ reprezentujących różne grupy społeczno-demograficzne i kulturowe;
 - 4/ obdarzonych wyobraźnią i kulturą osobistą.
 2. **Upewnienie się, że zadajemy właściwe pytania:**
 - 1/ z różnych dziedzin istotnych dla pozyskania rzetelnej wiedzy o ludziach w starszym wieku;
 - 2/ służące sformułowaniu i realizacji dobrych celów polityk publicznych na rzecz twórczej, aktywnej, zdrowej starości oraz odpowiedniej opieki nad osobami niesamodzielnymi;
 - 3/ w sprawie przydatności proponowanych rozwiązań w polityce senioralnej dla dobra całej populacji - starych i młodych.
 3. Z punktu widzenia naszych doświadczeń w działalności na rzecz upodmiotowienia seniorów, jako rzecz fundamentalna jawi się uzyskanie odpowiedzi na pytanie o **tożsamość** starszego człowieka/pacjenta/klienta - w

systemie zdrowotnym, w politykach publicznych, w życiu społeczno-gospodarczym, w środowisku lokalnym.

Niech IV Wielki Kongres Uniwersytetów Trzeciego Wieku stanie się wspólną inspiracją do określenia nowej tożsamości polskich seniorów, pokazanie kim są i jaką rolę powinni odgrywać we współczesnym nowoczesnym społeczeństwie obywatelskim, zaś środowisko UTW niech będzie siłą przewodnią tego procesu.

Oby rozwiązania polityki senioralnej były trwalsze niż zmieniające się rządy, a kolejne ekipy rządzących rozwijały i wzbogacały najlepsze praktyki poprzedników.

Przewodnicząca Ogólnopolskiego Porozumienia UTW

Przewodnicząca Komitetu Organizacyjnego IV Wielkiego Kongresu UTW

Krystyna Lewkowicz

